

Petr Bakalář

TABU

V SOCIÁLNÍCH
VĚDÁCH

VOTOBIA PRAHA

1. Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.
2. Každý má právo vyjádřit své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.
3. Cenzura je nepřipustná.

*Listina základních práv a svobod,
oddíl druhý, Politická práva, článek 17.*

© Petr Bakalář, 2003
© Votobia Praha, 2003

ISBN 80-7220-135-2

Obsah

Předmluva	9
Rozdíly mezi rasami	13
I. Úvod do problematiky	13
II. Teorie vzniku rozdílnosti ras	25
III. Rozdíly mezi rasami v současném světě	35
IV. Sociální důsledky rasových rozdílů	71
V. Otázka viny a trestu	74
VI. Kritika teorií	79
VII. Apendix – Romové v ČR	89
Judaismus jako skupinová evoluční strategie	102
I. Úvod do problematiky	102
II. Antisemitismus ve světle teorie sociální identity	148
III. Židovské strategie pro boj s antisemitismem	166
IV. Vliv židovských intelektuálů na sociální vědy a politiku	183
V. Některá další témata	208
VI. Závěr	222
VII. Kritika	226
VIII. Apendix: Skupinové strategie – teoretický rámec	237
Eugenika	247
I. Úvod do problematiky	247
II. Vzestup a pád eugeniky	249
III. Od eugenického k dysgenickému vývoji	253
IV. Genetická deteriorace	268
V. Eugenické programy	289
VI. Etické principy eugeniky	293
VII. Budoucnost eugeniky	299
VIII. Kritika teorií	304
IX. Apendix: Paradox sociobiologie – sociální versus reprodukční úspěch	315
Slovníček pojmů	320
Literatura	325

Motto:

*The most therapeutic response
to a lie is its exposure, not its
suppression.*

(Harold A. McNeill)

Předmluva

Teoreticky je věda ve volbě a plnění svých výzkumných úloh v zásadě svobodná a tato svoboda je zaručena ústavou – legitimuje se svým vztahem k pravdě a k hledání pravdy. Nemůžeme však přehlédnout skutečnost, že v některých dobách a společnostech se hledání pravdy zanedbává, potlačuje, ba dokonce zakazuje. To se může uskutečňovat státní, stranickou nebo náboženskými institucemi prováděnou cenzurou, nebo dále tzv. „státním výzkumem“.

Obsahem knihy *Tabu v sociálních vědách* jsou tři témata, která jsou v současné vědě z politických důvodů tabuizována a zkreslována. Kniha přístupnou formou sumarizuje práce několika vědců, kteří se tématy zabývají, a pokouší se rovněž o kritické posouzení těchto koncepcí. Vychází z poznatků evoluční biologie, sociální psychologie, sociologie, historiografie a dalších vědních disciplín.

Na úvod je nutné si přiznat skutečnost, že sociální vědy jsou především ideologické a vyprodukovaly relativně malé množství vědeckých teorií. Ačkoli dat v psychologii a sociálních vědách obecně velmi rychle přibývá, je jen velmi málo teorií, které by je dokázaly smysluplně pospojovat do systémů, jež by měly vysvětlovací sílu. Na druhou stranu velké množství dat představuje jistě nebezpečí – je totiž možné nalézt důkazy téměř pro cokoli.

V otevřené společnosti by měli být lidé připraveni diskutovat o věcech, které jsou v rozporu s jejich vlastním přesvědčením, event. světonázorem. Každá upřímná diskuse se pravděpodobně někomu nebude líbit, případně někoho zraní. Diskuse o evoluci vadí náboženským fundamentalistům, přesto není mravně pochy-

bená. Svoboda slova by podle některých měla vyřazovat vše, co by se mohlo dotknout skupin, v nichž je členství součástí sebekoncepcie – např. černochů, Židů, homosexuálů, Romů, žen apod. Nesdílím tento názor. Mám rád autory, kteří dávají před politickou korektností přednost svobodě vědeckého bádání.

Studenti a potažmo většina populace je vystavována systematickému ovlivňování, které se, podle mého názoru, týká např. těchto oblastí:

1. Popírání genetických rozdílů mezi rasami, které se dotýkají kognitivních schopností a osobnosti. Idealizace možností soužití jednotlivých ras a etnických skupin. Harmonická multietnická společnost je prezentována jako snadno dosažitelný ideál.
2. Prezentace antisemitismu jako psychiatrické poruchy a idealizace judaismu jako eticky vyššího systému („světla národů“).
3. Diskreditace eugeniky jako způsobu myšlení, který vede ke koncentračním táborem a genocidám.

Cílem této knihy je prezentovat názory, které zmíněné tři teze problematizují. To neznamená, že se vším, co je zde uvedeno, beze zbytku souhlasím. Pokládám ale za užitečné, aby se čtenáři s názory zde uvedenými seznámili a vytvořili si svůj vlastní názor. Pokud jim kniha přinese intelektuální obohacení, splní svůj účel.

Je důležité si uvědomit, že označení teorií předložených v této knize za rasistické, event. antisemitské, je jednak nesprávné z hlediska slovníkových definic těchto pojmů („soubor nevědeckých představ... směs předsudků a stereotypů“ / „zločinná ideologie hlásající nenávisť k Židům“), jednak se tímto označením teorie nevyvracejí. Vše, co je v knize uvedeno, je otevřeno racionální diskusi a stojí a padá s vědeckými argumenty. Je evidentní, že tato kniha představuje pouhá prolegomena bádání, soustředění materiálu a ipso facto výzvu k jeho lepšímu zpracování, utřídění, doplnění a výkladu.

V kapitole *Rozdíly mezi rasami* vycházím převážně z prací P. Rushtona (University of Ontario), R. Lynna (University of Ulster), M. Levina (City University of New York) a A. R. Jensena (University of California, Berkeley), duchovním otcem části *Judaismus jako evoluční strategie* je K. MacDonald (California State University) a část *Eugenika* je sumarizací prací R. Lynna (University of Ulster).

Můj dík patří těm, z jejichž prací čerpám a kteří mi byli během přípravy této knihy nápomocni cennými radami. Jedná se o Kevinu MacDonalda, Philipa Rushtona a Richarda Lynna. Na přípravě rukopisu se podíleli i mnozí další. Nepřáli si však, aby se zde jejich jména objevila.

Petr Bakalář

P. S.:

Budu pochopitelně vděčen za všechny korekce a návrhy, jichž se mi dostane. Můžete je adresovat na tabu@ivtt.net. Za účelem výměny názorů a prezentací dalších informací, které se do knihy z prostorových a časových důvodů již nedostaly, byla zřízena diskusní webová stránka *Institutu pro výzkum tabuizovaných témat* www.ivtt.net. Na této stránce bude též k dispozici aktualizovaná verze části *Výzkumné projekty – nezodpovězené otázky*, která měla být původně součástí knihy.

Rozdíly mezi rasami

I. Úvod do problematiky

O čem se bude mluvit a o čem se bude mlčet

Pro potřeby vědy a účinné sociální politiky je třeba povznést se nad ideologické termíny, jako jsou rasismus a antirasismus. Politická levice odmítla koncept „přežití silnějšího“, protože byl neslučitelný s ideologií rovnosti. Po 2. světové válce politická agenda proti rasovým výzkumům ještě zesílila. V současnosti vládne ortodoxie egalitarismu a environmentalismu. Není to závěr, ke kterému se dospělo na základě vědeckého zkoumání, ale výchozí předpoklad.

Současná dominance egalitářských koncepcí však ještě neznamená, že biologické rozdíly mezi rasami neexistují (či jsou zanedbatelné), že je a priori špatné se nad nimi zamýšlet a zkoumat jejich důsledky pro život společností, ve kterých žijí různé rasové nebo etnické skupiny.

Antidiskriminační zákony znásilňují svobodu slova, která je jinak široce akceptována v nerasistickém kontextu. Je populární si myslet, že rasy jsou nebezpečný mýtus, že ve skutečnosti neexistují, že jsou to sociální konstrukty politicky a ekonomicky dominantních skupin vytvořené k tomu účelu, aby si tyto skupiny udržely své postavení. Podle obhájců egalitarismu zdůrazňování rozdílů mezi rasami může vést ke zvýšenému společenskému napětí a eventuálně k násilí. Ve skutečnosti je to tak, že všechny myšlenky mohou být zneužity k tomu, aby ospravedlnily nenávisť. Náboženství a egalitarismus v tom mají velmi špatnou pověst.

Jak velký pozor si člověk má dát, aby nebyl rasista? Mnoho lidí akceptuje pouze mlčení. Osobně se kloním k názoru E. O. Wilsona (1993, s. 56):

Nejsme nuceni věřit v biologickou uniformitu, abychom potvrdili lidskou svobodu a důstojnost.

Objektivní, vědecky zjištěné rozdíly mezi populacemi a rasami nelze označovat jako rasismus. Rasismus jako především společenský jev nelze ztotožňovat s vědeckým výzkumem rasových a populačních rozdílů a charakteristik.

Klíčovým pojmem je *rasový realismus*, který by měl být respektován v oblastech jako medicína, vzdělávání, kriminalita a sociální politika.

Reakce na publikování

Reakce na publikování výzkumů, které se zabývají rozdíly mezi rasami, připomínají praktiky inkvizice. Poté, co Rushton, jeden z hlavních autorů, z kterých v této kapitole čerpám, začal v Kanadě publikovat své výzkumy, došlo k těmto reakcím (Whitney, 1996):

- premiér Ontaria žádal jeho propuštění z vysoké školy,
- vyšetřování policií,
- útoky v prominentních novinách a v televizi, kde byl demonizován,
- tlak na jeho propuštění z *Behavior Genetics Association*,
- nejenom politická levice, ale i jedno přední pravicové periodikum odmítlo uveřejnit placený inzerát na jeho knihu.

Žádný z těchto útoků nebyl založen na logické argumentaci, která by zpochybňovala Rushtonovy výzkumy, ale jednalo se o emocionální útoky na jeho „odpornou osobnost“.

Levinovi (Levin, 1997, s. 16) bylo vyhrožováno smrtí, nacházel v poště exkrementy, byl terčem žhárství a urážlivých telefonátů. Podle Levina mají A. Jensen, J. Rushton a E. O. Wilson podobné, leckdy i horší zkušenosti.

Řada lidí trpí různými stupni tzv. *Auschwitz komplexu*, což je tendence reagovat na jakoukoli zmínku o rozdílech mezi rasami, eugenice a analýze chování Židů asociacím řetězcem *Hitler-koncentrák-genocida* (Bakalář a Houser, v přípravě). Je nasnadě, že tento přístup znemožňuje racionální diskuzi.

Věda je založena na verifikaci a falzifikaci hypotéz. Bohužel v této oblasti je kritika ze strany environmentalistů málokdy bez útoků ad hominem.

Co je rasismus?

Rasismus se často chápe jako přístup k jedinci na základě jeho rasy/etnika. Podle této definice by mělo být rasistické, tj. špatné, pokud např.:

- lidé dávají přednost partnerům z vlastní etnické skupiny,
- někdo nemá rád životní styl černochoů nebo Romů a nepřeje si se s nimi stykat,
- někdo tvrdí, že černoši jsou lepší basketbalisté než běloši,
- si bílí rodiče přejí adoptovat bílé dítě, černí černé atd.

Nic z toho ale neznamená, že se někomu přeje něco zlého. Každý dává přednost jistým lidem před jinými (ať veřejně prohlašuje cokoli), to však neznamená, že je rasista. V této souvislosti je zajímavá existence tzv. *černého rasismu* (black racism). Pozitivní diskriminace vede k tomu, že Afroameričan dostane přednost před bílým Američanem jenom proto, že náleží k negroidní rase.

Typickou ukázkou toho, jaký je současný politický postoj k zkoumání rasových rozdílů, je definice rasismu podle *Všeobecné encyklopedie*. (1996):

Rasismus je soubor nevědeckých představ a koncepcí založených na předpokladu fyzické a duševní nerovnosti a nerovnoprávnosti různých ras, tj. na základě biologické (tzv. rasové) klasifikace. Směs sociálně psychologických stereotypů a předsudků, které jsou výrazem krajního etnocentrismu a xenofobie. ... Rasistické postoje spojené s agresí jsou často patrné u sociálně neúspěšných jedinců a mají svůj základ v individuální i skupinové frustraci. ... Pojem rasa je v sociálních vědách diskreditován jako kulturně zcela irelevantní.

Biologická báze etnocentrismu

Lidé modifikují své chování k druhým mimo jiné podle toho, jak jsou si geneticky podobní. Je pravděpodobné, že xenofobie má genetickou komponentu. Rushton (1997a, s. 85–88) sumarizuje:

- Mnoho výzkumů ukázalo, že lidé více pomáhají členům stejné rasy nebo země než členům jiných ras či zemí a že antagonismus mezi společenskými třídami a mezi státy může být větší, pokud se jedná o příslušníky rozdílných ras/etnik.

- Zvířata projevují strach a nepřátelství k cizincům, i když s nimi neudělala žádnou špatnou zkušenost. Opice a lidoopi zaženou cizince stejného druhu podobným způsobem jako děti jiné dítě, které mezi ně nepatří. I velmi malé děti ukazují jasné a často velmi rigidní přezírání/pohrdání dětmi, jejichž etnický nebo rasový původ se liší od jejich.

Altruismus vůči geneticky podobným jedincům je evolučně adaptivní chování/strategie, které umožňuje efektivnější šíření genů nositelů této strategie. Zjistilo se např., že lidé dávají almužnu spíše žebrákům, kteří jsou členy stejné etnické skupiny (Butovskaya et al., 2000). Přehled výzkumů, týkajících se strachu z cizinců, uvádí van der Dennen (1987). Zdá se, že xenofobie je odvrácená tvář altruismu.¹

Důležité ale je si uvědomit, že ne vše, co je přirozené, je správné. Humanita může být především definována jako odklon od „krutosti přirozeného“ směrem k morálce, kultuře a toleranci. Problematiku je možné s trochou nadsázky přiblížit tímto příkladem: V minulosti bylo adaptivní jak to, že muži byli přitahováni mladými fertilními ženami, tak i opatrnost při setkání s cizincem (ať již ze stejné nebo jiné etnické skupiny), a selekce proto vytvořila příslušné psychické mechanismy. Zatímco první je v neztenčené míře adaptivní stále, o druhém to již zdaleka tolik neplatí.

Tři otázky

Aby se omezilo neadekvátní používání termínu rasista, jehož jediným cílem často je ukončit diskusi, je třeba si položit a zodpovědět tři otázky (Levin, 1997, s. 153):

1. Jsou rozdíly mezi rasami samy o sobě špatné?
- Rozdíly mezi rasami jsou biologická skutečnost. Realita může frustrovat naše přání, ale sama o sobě není dobrá ani špatná.

2. Je přesvědčení o rozdílech mezi rasami špatné?

¹ Vedle fenotypové podobnosti hraje jistě roli i podobnost memetická. Allison (1992) doporučuje, abychom se chovali přátelsky k osobám, které jsou s námi kulturně spřízněny, tj. s kterými sdílíme stejné kulturní markery (např. nosíme turban, kouříme cigarety Marlboro). Jedná se vlastně o memetický ekvivalent příbuzenského výběru. Je pravděpodobné, že tato memetická podobnost hraje často větší roli než fenotypová.

Přesvědčení samo o sobě je buď pravdivé, nebo nepravdivé, není dobré ani špatné.

3. Je výzkum rozdílů mezi rasami neetický?

Výzkum rozdílů mezi rasami je neetický a potenciálně rasistický, pokud je motivován například radostí z ponižování. Ale pokud je výzkum motivován touhou znát pravdu nebo touhou po spravedlnosti, neetický není.

Rozdělení vědců

Vědci zkoumající rasové problémy se v zásadě dělí do dvou skupin:

1. **Environmentalisté** – popírají biologické rozdíly mezi rasami v kognitivních funkcích a osobnosti, existující rozdílnosti vysvětlují vlivem prostředí.
2. **Hereditalisté** – tvrdí, že rozdíly mezi rasami jsou dány biologicky (hereditálně), a jsou tedy vnějšími podmínkami jen velmi málo ovlivnitelné.

Mezi těmito dvěma konci spektra samozřejmě existuje kontinuum. Nikdo, kdo ve vědě něco znamená, ve skutečnosti nezastává ani jednu z krajních poloh – za vše mohou geny versus za vše může prostředí. (I když i takoví existují – ultraenvironmentalisté začínají premisou, že člověk je výtvořem své vlastní kultury, „kultura dělá člověka“.)

Hereditismus a environmentalismus jsou spíše orientace než absolutní pozice.

Motivy vědců

Nepodařilo se mi nalézt žádný výzkum, který by se blíže zabýval možnými (nevědomými?) motivacemi environmentálních (tedy spíše politicky korektních) a hereditálních (tedy spíše politicky nekorektních) vědců. Uvedený seznam motivů je tedy převážně hypotetický.

Pravděpodobné motivy environmentálních vědců

- harmoničtější vztahy mezi skupinami; pokus zachránit svět tím, že se zneutralizuje; snaha chránit skupiny, které jsou na tom hůře (v naději, že se situace časem upraví),
- neohrozit svoji profesní kariéru (v atmosféře egalitarismu),

- neznalost problematiky, součást sporu společenských a přírodovědných disciplín (sociální vědci do velké míry ztratili kontakt s biologickými vědami),²
- podvědomě pocítovaná vlastní slabost (která vede k identifikaci se slabší skupinou),
- náboženství, event. utopický humanismus (je pravděpodobné, že budou též proti eutanazii, interrupcím, trestu smrti, eugenice),
- potřeba jevit se sám sobě a okolí jako dobrý člověk (který si nepotřebuje zvyšovat sebevědomí na úkor někoho jiného); někdy to bývá jediná cesta k sebevědomí – pokud již nemám znalosti (a pocítuji to), budu alespoň „hodný“,
- patří ke skupinám, jejichž členové mají pocit, že by byli ohroženi tím, kdyby se o rozdílnosti ras/etnik začalo otevřeně mluvit (např. černoši, ale i Židé).³

Je pravděpodobné, že v této skupině budou proporcionálně více zastoupení sociální vědci, ženy (výrazně feministky), věřící, politická levice (např. neomarxisté) a příslušníci ras či etnik, které se cítí porovnáváním ohroženi.

Pravděpodobné motivy hereditálních vědců

- vědecká zvědavost,
- úcta k pravdě, boj proti lžím a pokrytectví,
- vidí nebezpečí v tom, že se rozdíly ignorují; potřeba to napravit i za cenu toho, že se někdo nebude cítit dobře,

² Madlafousek (1994) píše o insuficienci současných sociálních věd, jejich neadekvátnosti a nekompetentnosti. Wilson (1999, s. 206–207) uvádí: *Stručně řečeno – společenská vědci se jen málo zajímají o podstatu lidské přirozenosti a téměř vůbec o její prapůvod*. Dawkins (1998, s. 13) píše: *Filosofie a obory známé jako „humanitní“ jsou vyučovací téměř tak, jako kdyby Darwin nikdy nežil*.

Nekompetentnost sociálních vědců patrně plyne také z toho, že jsou v průměru méně inteligentní než vědci z okruhu přírodních věd. Weiss (2000, s. 101) odhaduje tento rozdíl na 15 bodů. Podle mých zkušeností je úroveň našich sociálních vědců nižší než jejich kolegů na Západě. Je to patrně především z toho důvodu, že mnoho z nich založilo svoji akademickou kariéru spíše na politické loajalitě s předlistopadovým režimem než na skutečné odbornosti. Např. Konvička (1999) ve své recenzi vysokoškolských skriptů Bičíka a Fraňkové *Etologie člověka* píše, že pro autory současnosti „končí zhruba rokem 1973“ a poukazuje na jejich zásadní nepochopení odborné literatury posledních třiceti let.

³ O vlivu židovských intelektuálů na sociální vědy viz část *Judaismus jako evoluční skupinová strategie*.

- potřeba zvyšovat si sebevědomí na úkor příslušníků jiných populačních skupin (vědci však obvykle čerpají sebevědomí ze svých osobních úspěchů než z identifikace se skupinou, národem apod.),
- potřeba strhnout na sebe pozornost (být hrdinou, heretikem, stát proti většině; být tím, kdo říká pravdu).

Je pravděpodobné, že v této skupině budou proporcionálně více zastoupeni vědci z okruhu přírodních věd, muži, ateisté, politická pravice a příslušníci europoidní (event. mongoloidní) rasy.

Dvojitý standard

Levin (1997, s. 112) poukazuje na dvojitý standard při posuzování vědeckých podvodů podle toho, zdali se jich dopustí hereditální, nebo environmentální vědec. Např. ředitel projektu *Milwaukee* byl obviněn z falšování výsledků – zkresloval je tak, aby se zdálo, že podnětné prostředí má větší vliv na zvýšení inteligence dětí, než byla pravda. Jeho chování však nikdy nezdiskreditovalo environmentalisty – na rozdíl od domnělého podvodu Burta, jenž byl a do omrzení je používán jako argument proti zastáncům dědičnosti jako rozhodujícího faktoru.⁴

Snyderman a Rothman (1988) uvádějí, že média stojí většinou na straně environmentalistů a prezentují zkreslené informace. Přestože se většina vědců zabývajících se výzkumy IQ domnívá, že část rozdílů v IQ mezi bílými Američany a Afroameričany je způsobena alespoň částečně geneticky, analýzou stovek mediálních zpráv se zjistilo, že média převážně prezentují názor menší části vědců, která věří, že rozdíly jsou způsobeny environmentálními faktory.

Hereditální vědci bývají někdy obviňováni z toho, že si uměle vybírají materiál, který podporuje jejich teorie, a že je i při malé míře sofistikovanosti možné najít důkazy pro jakoukoli teorii. Po-

⁴ Ve skutečnosti nebyl nikdy předložen důvěryhodný důkaz o tom, že by Burt cokoliv falšoval. Burt např. tvrdil, že inteligence jednovaječných dvojčat, která vyrůstala odděleně, spolu vysoce koreluje ($r = 0,77$), což je důkaz vysoké dědičnosti inteligence. Nejnovější studie tento vztah potvrdily ($r = 0,78$). (Hermstein & Murray, 1996, s. 12)

tíž s touto argumentací je ta, že důkazy podporující názory environmentalistů se nacházejí o poznání hůře.

Environmentalisté a levicově orientovaní vědci často napadají spolehlivost dat, ale sami nenabídnou vlastní data, která by potvrdila jejich teorie. Pokud by se např. rasy nelišily v inteligenci, mělo by pro to existovat mnoho důkazů – ty však neexistují. To by měl být sám o sobě důkaz, že se liší. Kdyby platila tzv. *nulová hypotéza*, pak by byly rasové rozdíly náhodně rozděleny okolo středu (tj. nuly) se stejným počtem negativních i pozitivních odchylek. Ale tak tomu není.

Když někdo tvrdí, že by inteligence černých byla stejná jako bílých, pokud by zmizely rozdíly v prostředí, je na místě otázka: „Proč si to myslíte?“, „Co vás k tomu vede?“ Spíše než realita je to přání. Jiní jsou ochotni připustit rozdíly, ale ne důsledky těchto rozdílů. Ptají se: „No a co, že se rasy liší?“ Odpověď na tuto otázku nalezne čtenář v kapitole *Sociální důsledky*. Environmentalisté, kteří věří, že rasové rozdíly jsou dané kulturou, musí podat nekrhovou definici, proč se kultury liší. Zatím se to nikomu nepodařilo.⁵

Homo deceptus: Never trust Stephen Jay Gould

Gouldova kniha *Jak neměřit člověka* se mezi sociálními vědci těší velké oblibě a pro mnohé slouží jako konečný důkaz proti „vědeckému rasismu“. Z tohoto důvodu je třeba poukázat na zásadní nedostatky Gouldova přístupu. Kniha je prezentována jako upravené vydání z roku 1981, ovšem ve skutečnosti k žádným úpravám nedošlo (pouze k přidání některých částí). Je to z toho důvodu, že Gould neviděl potřebu cokoli měnit. Knize je možné vytknout:

- ignorování kritiky prvního vydání – a to především moderních výzkumů o vztahu velikosti mozku a IQ,
- bagatelizování rozdílů ve velikosti mozku mezi rasami,
- osobní útoky na charakter vědců, kteří se zabývají rozdíly mezi rasami,
- mylné informování o roli testů IQ ve vztahu k imigračním zákonům a holocaustu,

⁵ Jedním z pokusů v tomto směru je Diamandova kniha *Osudy lidských společností* – viz dále.

- popírání existence obecného faktoru inteligence (g), přičemž existence faktoru g je jedním z nejlépe ověřených faktů v celé psychologii,
- popíráním rozdílů mezi muži a ženami (v souvislosti s odlišným selekčním tlakem a rozdílnou velikostí mozků),
- popíráním toho, že antisociální chování má genetickou komponentu.

Kuriózním případem toho, jak Gould podsouvá rasovým vědcům rasistické úmysly (byť nevědomé), je jeho analýza Mortonova výzkumu, který se zabýval srovnáváním velikosti lebek příslušníků různých etnik (Gould, 1997, s. 90):

Morton měří pomocí semínek a bere do ruky nebezpečně velkou černošskou lebku. Zlehka ji naplní a párkrát ledabyle zatřepe. V dalším případě se mu ovšem do ruky dostane znepokojivě malá lebka kavkazce: pořádně zatřepe a palcem ještě přitlačí na foramen magnum. Takové věci se snadno stávají i bez vědomé motivace. Očekávání je mocným vodítkem činů.

Michael (1988) přeměřil reprezentativní vzorek Mortonova souboru lebek a zjistil, že Morton udělal jen velmi málo chyb a tyto chyby nebyly ve směru, který Gould předpokládal. Naproti tomu ukázal, že to byl Gould, kdo se při měření dopustil řady chyb.

Případ se dá uzavřít tak, že Gould je typickým příkladem židovského vědce, u kterého strach z antisemitismu zásadně ovlivnil jeho vědecké bádání. Gould nerespektuje, že věda není ani náboženství, ani politika.

Malé rozdíly a velké důsledky

Rozdíly mezi příslušníky jedné rasy jsou větší než rozdíly mezi rasami jako takovými. V žádné měřené vlastnosti nejsou rozdíly mezi rasami velké, pohybují se obvykle mezi 4. až 34. percentilem. Přestože jsou rozdíly malé, střední rozdíly existují a jsou konzistentní (Rushton, 1997a, s. xv).

Zde se často dodává, že statistické rozdíly mezi skupinami nic nevypovídají o jednotlivcích. Není to pravda. Je důležité si uvědomit, že:

- Skupinové rozdíly umožňují určit pravděpodobné vlastnosti jedince. Např. přesto, že některé ženy jsou vyšší než většina mužů, je racionální se vsadit, že první žena, kterou potkáme na ulici, bude menší než první muž.
- Průměrné rozdíly mezi skupinami, i když jsou malé, neztrácejí vzhledem k statistickým vlastnostem normálního rozložení své důsledky. Jensen (1998, s. 355) uvádí, že i když je průměrný rozdíl mezi inteligencí bílých a černých Američanů pouze 15 bodů IQ, v krajních polohách normální distribuce inteligence to vede k tomu, že poměr bílých a černých Američanů s IQ nad 130 bodů je 20 : 1 a IQ pod 70 bodů má 2,3 % bílých a 15,9 % černých Američanů.

Řez normální distribucí vytváří velké rozdíly v početním zastoupení členů dvou skupin, které se liší v průměrné hodnotě. Procento osob se prudce mění, jakmile se vzdálíme od středu. Populace jsou disproportčně zastoupeny na „žádoucím“ a „nežádoucím“ konci spektra (viz obrázek na násl. straně).

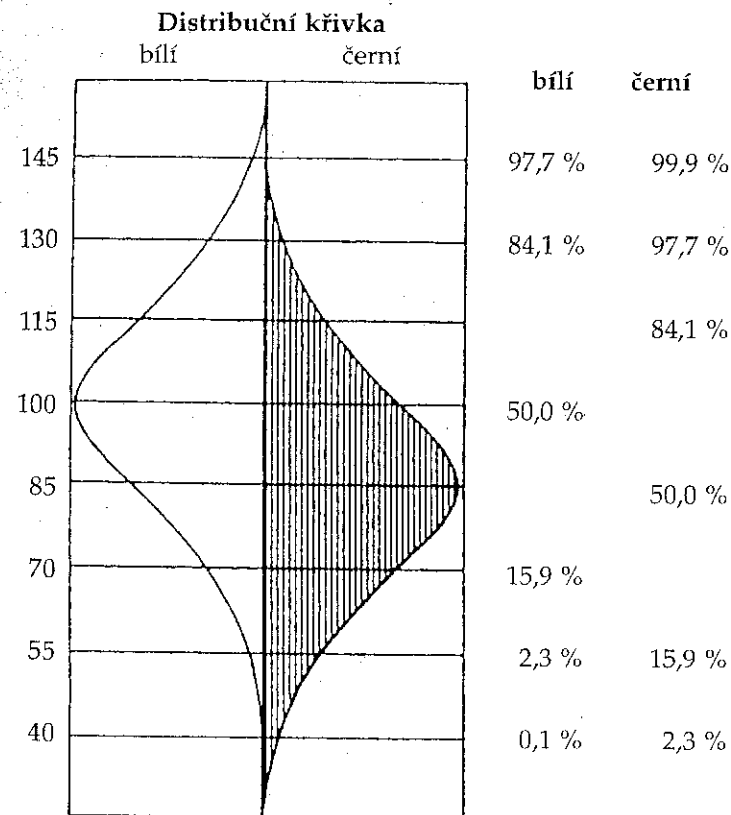
Eysenck (1971, s. 111) varuje před dvěma možnostmi, jak vyjádřit průměrný rozdíl v inteligenci mezi bílými a černými v USA:

- a) zhruba jeden z 10 černochů je stejný nebo lepší než průměrný bílý,
- b) pokud bychom určovali rasu na základě výsledku v IQ testu, máme pouze o 5 % vyšší pravděpodobnost správné volby, než kdybychom místo toho házeli mincí.

Obě možnosti jsou zavádějící, je třeba se jim vyhnout a dávat přednost vyjádření rozdílu v IQ bodech.

Rasy se geneticky liší „pouze“ o 0,0012 % (Levin, 1997, s. 22), ale to může znamenat hodně – lidé a šimpanzi sdílí 98,5 % společných genů. Malé genetické odlišnosti mohou mít nelineární efekt (např. geniální matematik se geneticky liší jen velmi málo od člověka s průměrným matematickým nadáním).⁶

⁶ Feráň a Sršeň (1990, s. 288) uvádějí, že genetická vzdálenost mezi europoidní a negroidní rasou je 0,032, mezi europoidní a mongoloidní 0,019 a mezi negroidní a mongoloidní 0,037. Genetická vzdálenost mezi dvěma populacemi je číselný index, který vyjadřuje stupeň rozdílnosti mezi těmito populacemi v početnosti alel na větším počtu polymorfních lokusů (v citovaném případě se jednalo o analýzu 85 polymorfních lokusů).

Doublethink a ignorance rozdílů

Nevidět rozdíly mezi bílými a černými vyžaduje praxi v *doublethink*:

- Mnoho učitelů v USA očekává od afroamerických dětí slabší výsledky, ale nesmí si to přiznat.
- Policista na základě své zkušenosti očekává kriminální chování/výtržnosti spíše od skupiny mladých černochů než bělochů, ale opět si to „oficiálně“ nesmí myslet.

Podobně jako se v medicíně nevyplatí ignorovat rozdíly mezi organismem muže a ženy, nevyplatí se nevidět rozdíly mezi rasy-

mi. Myšlenka, že se evoluce zastavila u barvy kůže, je naivní. Téměř každý anatomický, fyziologický a biochemický systém, který byl zkoumán, vykazuje rasové rozdíly. Eysenck (1971, s. 20) se logicky ptá, proč by měl být mozek výjimkou.

Rusthton (1997, s. 8) uvádí např. tyto rozdíly:

- 30 % všech lidí v USA, kteří prodělali ledvinové selhání, jsou Afroameričané, ale ti tvoří pouze 10 % dárců, přestože příjemci lépe prospívají s orgány příslušníků stejné rasy.
- Příslušníci negroidní rasy vykazují vyšší riziko, že onemocní rakovinou prostaty, než příslušníci europoidní rasy, u kterých je zase riziko vyšší než u mongoloidů. Jedním z determinantů vzniku rakoviny prostaty je testosteron, v jehož produkci se příslušníci ras liší.
- Asiaté jsou citlivější na léky, které ovlivňují úzkost, depresi a schizofrenii, což v praxi vede k tomu, že vyžadují menší dávky. Těž mají častěji adversivní reakce na alkohol.

Frédeman (1974) sledoval chování novorozenců různého rasového původu a zjistil významné průměrné rozdíly ve schopnosti pohybu, držení těla, ve svalovém napětí v různých jeho částech a emocionálních reakcích, které nemohou být vysvětleny environmentálně.

Zatímco zmíněné biologické rozdíly mezi rasami se ještě akceptují, daleko obtížnější je to v diskusích o rozdílech v osobnosti a kognitivních funkcích. Je pocítováno, že je v sázce hodnota člověka a úcta k němu. Ale i kdyby tomu tak bylo, lež a zakrývání faktů není důstojnou cestou. Efektivní sociální politika musí být založena na vědeckých faktech, a ne na ideologiích.

II. Teorie vzniku rozdílnosti ras

Tři druhy ras

Existují tři základní lidské rasy (Kašparovský, 1999, s. 89–90):

- *europoidní*, tzv. bílí, cca 45 % lidstva.
Hlavní oblasti rozšíření: Evropa, západní Sibiř, severní Afrika (Arabové), jihozápadní Asie, Indii, přistěhovalé obyvatelstvo Severní Ameriky, jižní a východní Austrálie.
- *mongoloidní*, tzv. žlutí, cca 40 % lidstva.
Hlavní oblasti rozšíření: východní, severovýchodní a jihovýchodní Asie a původní obyvatelstvo Ameriky.
- *negroidní*, tzv. černí, cca 11 % lidstva.
Hlavní oblasti rozšíření: Afrika na jih od Sahary a přistěhovalé obyvatelstvo Ameriky.¹

Zbývá 4 % tvoří smíšené rasové skupiny – mestici (míšenci indiánů a bělochů), mulati (míšenci černochů a bělochů) a zambové (míšenci indiánů a černochů). Je samozřejmě zjednodušující rozdělit veškerou světovou populaci pouze do tří skupin. To by znamenalo vynechat např. Pygmeje a Austronésany a také ignorovat podskupiny v jednotlivých rasách.

- Mezi mongoloidní populací je možno rozlišovat na východní Asiaty (např. Číňany, Korejce a americké indiány) a Jihoasiaty (např. Filipínce, Malajce).
- Mezi negroidní populací je možno rozlišovat na populace hovořící bantuskými jazyky, Pygmeje, Khoisany (tj. Křováky a Hotentoty) a na Afroameričany, kteří jsou hybridováni (cca 25 %) s americkými indiány a s příslušníky europoidní rasy.

Někteří taxonomové rozlišují 60 (i více) druhů ras. Zjednodušení je pro účely této publikace ospravedlnitelné větší přehledností. Názor, že rasy jsou sociálním konstruktem, neobstojí. Jsou jasně odlišitelné např. krevními bílkovinami, DNA a stavbou lebky (Rusthton, 1997a, s. 235–236). Kategorie a konstrukty ve vědě mají význam pouze tehdy, pokud mají vysvětlovací hodnotu. Zmíněné tři makrokategorie mají silnou prediktivní validitu (tj. můžeme na je-

¹ Kašparovský používá termín ekvatoriální rasa, která se dále dělí na negroidní skupinu (asi 10 %) a australooidní skupinu (asi 1 %). Pro větší vžitost užívám termínu negroidní.

jich základě vytvářet pravděpodobnostní předpovědi). Rasy se mezi sebou liší ve více než 60 proměnných. Mongoloidní a negroidní tvoří konce spektra, europoidní je uprostřed.

Na druhou stranu mezi jednotlivými rasami existují volné přechody, nikoli ostré hranice. Dalším důležitým faktem je, že dva jedinci se liší především proto, že jsou to jedinci, a ne proto, že jsou příslušníky různých ras. Ananthaswamy (2002) uvádí, že 85 % genetické diversity se objevuje mezi jedinci téže skupiny (např. Švédy), 8 % se objevuje mezi populacemi stejné rasy (např. Švédy a Španěly) a 7 % mezi rasami jako takovými.

K- a r-strategie

V přírodě se setkáváme u organismů v podstatě se dvěma odlišnými životními strategiemi a to se strategií K- a se strategií r-. Obecně se dá říci, že (Storch a Mihulka, 2000):

- K- strategové jsou organismy přizpůsobené víceméně stabilnímu prostředí, v němž mohou jejich populace růst až do doby, kdy si jedinci začnou vzájemně konkurovat v získávání zdrojů.
- r- strategové jsou organismy přizpůsobené proměnlivému prostředí, v němž populace nedosahují nosné kapacity prostředí. Jedinci zde proto netrpí následkem konkurence a nedostatkem zdrojů, ale umírají právě vlivem proměnlivosti prostředí. Jsou tak zvýhodněni ti, kteří se rychle rozmnožují a produkují hodně relativně méně kvalitního potomstva.

Flegr (1998, s. 17–18) uvádí, že existence r- a K- strategie byla odvozena z terénních pozorování a že teoretické pozadí celého fenoménu je zatím nejasné.

K-strategie

Tato strategie se uplatňuje v relativně stabilním, předvídatelném prostředí s dostatkem prostředků pro život. Organismy žijící v těchto podmínkách:

1. mají méně potomků (sází na kvalitu),
2. věnují se výchově potomků,
3. mají pevnější párové a vůbec společenské vazby,
4. nemají potřebu podstupovat velká rizika,
5. mají delší průměrnou délku života,
6. mívají větší tělesné rozměry.

r-strategie

Tato strategie se uplatňuje v nejistém, rychle se měnícím prostředí s nedostatečnými prostředky pro život. Organismy žijící v těchto podmínkách:

1. mají více potomků (sází na kvantitu – vyšší maximální rychlost množení, rozmnožují se dříve, potomci nejsou příliš životaschopní, velikost populace silně kolísá v čase),
2. méně se věnují jejich výchově,
3. mají slabší sociální vazby,
4. praktikují riskantní způsoby chování (u lidí např. zvýšená kriminalita),
5. vyšší míra agresivity a soutěživosti,
6. kratší průměrná délka života,
7. mívají menší tělesné rozměry.

Obecně se dá říci, že r-strategové využívají příznivá období (dostatek zdrojů) k maximálnímu množení. Mnohé ze svých potomků ztratí v důsledku nečekaných „ekologických katastrof“, ale čím více jich mají, tím více zvyšují pravděpodobnost, že alespoň někteří přežijí. Z tohoto důvodu mají také tendenci se množit více, než umožňuje nosná kapacita prostředí. Na druhou stranu K-strategové obvykle tuto míru nepřekračují.^{2, 3}

Dle Rushtona jsou tyto strategie do značné míry geneticky podmíněné skupiny znaků, ve kterých se rasy mezi sebou liší. Rushton (1997a, s. 203) uvádí tyto rozdíly:

r-strategie	K-strategie
Charakteristiky rodiny	
Časté vícenásobné porody	Méně časté vícenásobné porody
Krátké intervaly mezi porody	Dlouhé intervaly mezi porody
Mnoho potomků	Málo potomků
Vysoká dětská úmrtnost	Nízká dětská úmrtnost
Nízká rodičovská péče	Vysoká rodičovská péče

² Dá se předpokládat, že i sourozenci se mohou lišit na kontinuu K- a r- strategie, s tím, že mladší budou mít tendenci být r-strategové. Např. podle Sullowaye (1996) si volí nejmladší synové riskantnější způsoby chování. (Toto je příklad environmentálně podmíněné r-strategie.) Z hlediska rozdílu mezi pohlavími se dá říci, že muži jsou v reprodukčním chování spíše r-strategové a ženy K-strategové.

³ S trochou nadsázky je možné přirovnat K-strategii k apollinskému typu a r-strategii k typu dionýskému.

Individuální charakteristiky

Rychlé dospívání	Pomalé dospívání
Časná sexuální reprodukce	Pozdější sexuální reprodukce
Dožívají se kratšího věku	Dožívají se delšího věku
Vysoké reprodukční úsilí	Nízké reprodukční úsilí
Nízká encefalizace	Vysoká encefalizace

Charakteristiky populace

Oportunistická exploatace	Konzistentní exploatace
Disperzní kolonizátoři	Stabilní obyvatelé
Variabilní velikost populace	Stabilní velikost populace

Charakteristiky sociálního systému

Nízká komplexnost sociální organizace	Vysoká komplexnost sociální organizace
Nízký altruismus	Vysoký altruismus

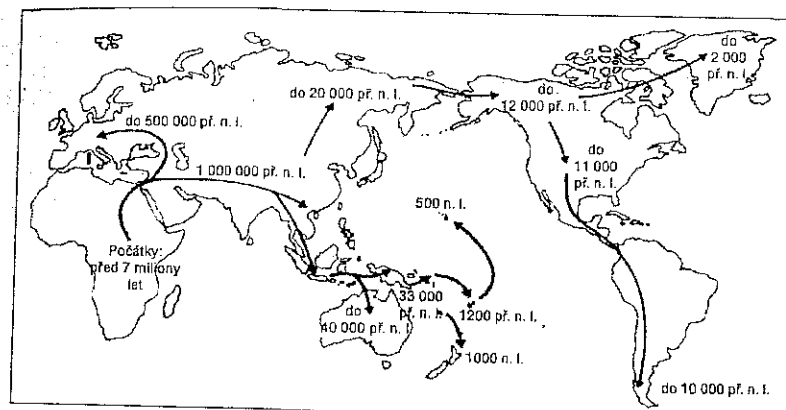
Podle některých jiných teorií (např. Boyce, 1984) nejsou *r*- a *K*-strategie bipolární konce kontinua, ale spíše tvoří ortogonální osy v prostoru, ve kterém existují i jiné strategie (např. alfa-strategie založená na extrémní kompetitivnosti).

Rozdílné evoluční prostředí a jeho důsledky**1. Časové rozdělení ras**

Podle genetických nálezů se moderní člověk vyvinul v Africe před 200 000 lety. K prvnímu rozdělení došlo před 113 000 lety (mezi negroidní a mongoloidní/europoidní skupinou). K rozdělení na větev mongoloidní a europoidní došlo před 41 000 lety (Feraň a Sršeň, 1990, s. 288).

Jádrem Rushtonovy teorie je, že rozdílnost prostředí, ve kterých se rasy vyvíjely, kladla různé nároky na přežití, a tudíž na selekci genů, které se podílejí na jejich odlišnosti. Ti, kteří migrovali z Afriky do Euroasie, se setkali s náročnějším prostředím, včetně poslední doby ledové, která skončila před 12 000 lety. U těchto skupin byly větší selekční tlaky na inteligenci, plánování, sexuální a osobnostní omezení a rodičovskou *K*-strategii. Klimatické podmínky na Sibiři vytvořily ještě větší selekční tlak než v Evropě.

Genetické mutace, které se objevily, byly vyselektovány na základě podmínek, v nichž ta která populační skupina žila, tak aby

Schéma migrace – podle Cavalli-Sforza, Menozzi & Piazza, 1994:

se maximalizovala jejich fitness. Tzv. *diferenciální K-teorie* tvrdí, že přestože jsou všichni lidé (v porovnání s většinou subhumánních organismů) *K*-strategové, někteří jsou více *K*-selektovaní než jiní (tj. *K*-strategie tvoří kontinuum).

2. Některé zásadní odlišnosti prostředí a jejich důsledky

Při popisu vlivu prostředí na evoluci vlastností vycházím, pokud není uvedeno jinak, z tzv. klimatické hypotézy navržené Lynnem (Lynn, 1991). Přestože je tato hypotéza místy značně spekulativní, jeví se zatím jako nejpřijatelnější vysvětlení.

INTELIGENCE

Kolonizace mírných a studených zeměpisných šířek vedla k větším požadavkům na inteligenci. Hlavní roli hrálo:

- obtížnější obstarávání obživy,
- nutnost budování obydlí,
- přežití v zimě.

Europoidé

V posledních 80 000 letech bylo podnebí chladnější než dnes. Během poslední doby ledové, cca 24–12 000 let před naším letopočtem, klesla teplota v Evropě a severní Asii o 5 až 15 stupňů. Pro prostředí bylo podobné tomu, jaké známe z dnešní Aljašky. Na rozdíl od tropického a subtropického pásma byla rostlinná potrava sezonní a nebyla dostupná během zimy a jara. Lidé se tedy museli

orientovat na lov velkých býložravců – mamutů, koní, sobů. I u moderních lovců-sběračů se proporce lovu a sběru mění se zeměpisnou šířkou. Lidé v arktických a subarktických pásmech se spoléhali téměř výlučně na lov. Lov na otevřených pláních je obtížnější než v zalesněné krajině, kde je mnoho možností se skrýt. Objevila se nutnost líčení pastí, výroby sofistikovaných nástrojů na lov a zpracování velkých býložravců, péče o oděv, obydlí a oheň (v Euroasii bylo obtížnější udržovat oheň, naproti tomu v Africe jsou spontánní požáry křovisek běžné).

Významný dopad klimatu na používané technologie se dá dokázat např. tím, že mezi současnými lovci-sběrači existuje vztah mezi zeměpisnou šířkou a množstvím a složitostí nástrojů, které používají.⁴

Mongoloidé

Mongoloidé mají o něco vyšší obecnou inteligenci (tzv. *faktor g* – viz dále). V průměru mají značně vyšší vizuálně-prostorovou inteligenci a o něco nižší verbální inteligenci než europoidové. To je důsledek silnějšího selekčního tlaku způsobeného ještě chladnějšími zimami, než jaké byly v Evropě. Vizuálně-prostorová inteligence byla důležitější pro výrobu sofistikovaných nástrojů a zbraní a pro plánování a provádění skupinových loveckých strategií.

Jižní Asiaté

Jižní Asiaté byli do určité míry vystaveni studeným zimám ještě předtím, než migrovali na jih. V důsledku toho je jejich inteligence vyšší než inteligence negroidů, ale nižší než inteligence jiných europoidů.

Američtí indiáni

Američtí indiáni jsou potomci mongoloidů, kteří migrovali do Ameriky ještě před poslední dobou ledovou, která byla příčinou klasických mongoloidních rysů a zároveň zvýšení jejich inteligence. Když se dostali do Ameriky, našli příznivější klimatické prostředí i podmínky pro obživu (např. množství zvěře, která nebyla zvyklá na člověka), tj. selekční tlaky na inteligenci byly menší. Na

⁴ Konzistentní s teorií toho, že nutnost lovu a výroba nástrojů přispěly ke zvýšení inteligence, konkrétně prostorové představitivosti (tzv. *visuospatial abilities*), je fakt, že muži v tomto ohledu mají vyšší schopnosti než ženy. Je to patrné proto, že selekce na tyto schopnosti probíhala převážně u mužů.

podobné selekční tlaky poukazuje i fakt, že mají vyšší prostorové IQ než verbální.

Phelpsová (1993) má na příčinu nižší inteligence indiánů jiný názor. Odhady doby, ve které přišli první lidé do Ameriky, se pohybují v rozmezí 30 000 až 15 000 let před naším letopočtem. To by ale znamenalo, že alespoň část z nich zasáhla doba ledová, která vytvořila selekční tlak na inteligenci. Podle Phelpsové hrály roli dysgenické faktory:

- evropské nemoci (které zasáhly všechny vrstvy společnosti),
- selektivní vybíjení kolonizátorů, kteří chtěli získat politickou kontrolu (zvláště v případě Aztéků a Inků).

OSOBNOST

Rozdílné prostředí kladlo odlišné nároky na selekci genů podmiňující kooperaci, plánování, altruismus a schopnost odložit uspokojení. V Euroasii se lidé museli více spoléhat na lov než na potravu získanou sběrem. Při lovu je spolupráce důležitější než při sběračství. Levin (1997, s. 165) uvádí, že podmínky v severní Evropě podporovaly rozvoj spolupráce. Nutnost spolupracovat při lovu a následné dělení kořisti selektovalo geny pro sociální chování. Reciproční altruismus (a silné skupinové normy) se vyvíjel v podmínkách vzájemné závislosti. Míra této závislosti byla větší u lovců než u sběračů.

Buss (1999, s. 77) uvádí, že nutnost lovit přispěla k:

1. utváření koalic mezi muži,
2. rozvoji recipročního altruismu, sociální výměně (úspěšný lovec se podělil s méně úspěšnými, v případě jeho neúspěchu při dalším lovu dostal zase od nich),
3. dělbě práce,
4. rozvoji nástrojů.

Jedinec zvýšil svoji zdatnost tím, že byl poctivý a kooperativní. Plánování je méně adaptivní v teplých klimatech, kde je potrava dostupnější a rychleji se kazí. V těchto klimatech tudíž nebyla schopnost plánovat do budoucnosti pod takovým selekčním tlakem jako v chladnějších klimatech.⁵

⁵ Bylo by zajímavé zjistit, jestli existují rasové, event. etnické rozdíly v ochotě spolupracovat. Pro výzkum by mohlo být použito her založených na principu tzv. *věznova dilematu* (viz *Slovníček pojmu*).

Roli mohl hrát i tzv. *windfall effect*, tj. tendence se rozdělit o zdroje, které jsme získali náhodně, např. výhra v loterii (Kameda et al., 2002). Tendence dělit se je obecně závislá na míře nejistoty, se kterou se zdroje získávají. U lovců je míra nejistoty získávání zdrojů (např. ulovení velkého zvířete) nižší než u lovců-sběračů. Dá se proto předpokládat, že toto prostředí selektovalo geny pro „dělení se s ostatními“ (*social sharing*). Dalším faktorem je, že úspěšný lovec obvykle nestačí zkonzumovat svůj úlovek sám, což neplatí o sběrači.

REPRODUKČNÍ CHARAKTERISTIKY

Optimální kombinace reprodukčního chování (tzv. *mating effort*) a obstarávání obživy závisí na obtížnosti získávání potravy v tom kterém klimatu. V teplých oblastech jsou ženy při opatrování obživy pro sebe a pro své děti na mužích nezávislejší než v chladnějších klimatech, kde se potrava získává převážně lovem. To mohlo vést k rozdílu v sexuálních normách. Levin (1997, s. 176) se domnívá, že jelikož se žena v zemích s teplým klimatem snáze užívá sama, může být menší selekční tlak na preferenci věrnosti při výběru muže a méně silná selekce pro muže, aby byli věrní. Lovci tudíž mohou považovat sexuální morálku sběračů za volnou, a oni zase naopak jejich za restriktivní.

Někteří autoři (např. Miller, 1993) zpochybňují, že by prostředí africké savany selektovalo geny pro *r*-strategii. Např. dokazují, že hladomory se v prostředí, ve kterém se vyvíjela negroidní rasa, nevyskytovaly častěji než v Euroasii. Miller nepopírá existující rozdíly mezi rasami, ale má pro ně jiné vysvětlení. Zásadní podle něj bylo právě to, že prostředí, ve kterém se vyvíjela negroidní rasa, kladlo jiné požadavky na rodičovské investice než prostředí v Euroasii. Muži v Euroasii byli vyselektováni tak, aby věnovali více energie rodičovským investicím (např. obstarávání potravy).

Obecně prostředí, kde je větší potřeba rodičovských investic, selektuje geny pro inteligenci. Inteligentnější muži jsou schopni odhalit nevěru svých žen a inteligentnější ženy jsou na druhou stranu schopny tuto nevěru maskovat. Tento „závod ve zbrojení“ přispěl k zvýšení inteligence u europoidů a mongoloidů. V subsaharské Africe takový tlak nebyl, jelikož ženy byly více soběstačné jako sběračky. Negroidní muži, i když již byli otci, tedy mohli věnovat více energie pokusům o zvyšování počtu potomků s dalšími ženami.

Dalším faktorem pro rozdílné sexuální normy negroidů může být to, že negroidé mají nižší sex ratio než europoidé, což je zapříčiněno především (Guttentag a Secord, 1983, s. 199–230):

- nižším sex ratio při porodu (103 : 100, europoidé mají 106 : 100),
- relativně vysokou mužskou mortalitou (ve všech věkových skupinách),
- velkým počtem vězňů.

Např. v roce 1970 připadlo v USA na 100 svobodných černých žen ve věku 16–42 let pouze 73 svobodných černých mužů.

Nedostatek mužů v populaci vede k volnějšímu sexuálnímu chování žen, vzhledem k tomu, že zdrženlivější ženy riskují, že zůstanou bez partnera, a následně k větší promiskuitě černých mužů, kteří jsou na partnerském trhu tím vzácnějším zbožím.^{6, 7}

FYZIOGNOMIE

Čeboksarov (1978, s. 121) uvádí některé fyziognomické odlišnosti mezi rasami, které byly způsobeny odlišnými klimatickými podmínkami:

- Značná šířka nosu zajišťuje u negroidů přístup horkého tropického vzduchu ke sliznici nosní dutiny a přispívá k intenzivnímu odpařování vlhkosti, velmi žádoucímu v parném podnebí. Stejnou úlohu měla asi i silně vyvinutá slizniční část rtů.
- Intenzivní pigmentace kůže s velkým množstvím melaninů dobře ochraňuje před příliš silným účinkem slunečních, především ultrafialových paprsků. Černé vlasy a hnědé oči měly asi podobný význam. (Ochranou před slunečním zářením mohly být podle některých antropologů i silně kudrnaté vlasy.)

Jensen (1998, s. 436–437) uvádí, že důležité byly i změny velikosti a tvaru hlavy v teplých a studených klimatech. Lidský mozek metabolizuje 20 % celkové tělesné energie, a tudíž vytváří více tepla než kterýkoli jiný orgán. Pro normální fungování mozku je ne-

⁶ V této souvislosti by bylo zajímavé vypracovat analýzu témat populárních milostných písní bílých a černých. Je pravděpodobné, že motiv opuštění ženy mužem se bude vyskytovat v písních černochů častěji než v písních bělochů (např. blues?).

⁷ Jistým řešením této situace by mohlo být zavedení polygamie (v mnoha částech Afriky je polygamie rozšířená a křesťanští misionáři ji respektují jako možnost řešení sociálních problémů) – vyřešil by se přebytek počtu žen, bylo by méně rozvodů a ženám by se rozšířily možnosti uplatnění (např. mít jak děti, tak kariéru).

zbytné, aby byl udržován ve stabilní teplotě. V studených klimatech musí teplo zadržovat a v teplých ztrácet. V teplých klimatech bude proto výhodnější menší a méně kulatá (dolichocefální) hlava, protože se tím zajistí větší plocha pro odpařování. V chladných klimatech bude výhodnější větší hlava a kulatý tvar (brachycefální). Kulový tvar zajistí nejmenší plochu na objem, tj. menší ztrátu tepla. Průměrná lebeční kapacita je v teplých klimatech o 89 cm³ menší než v klimatech chladných (1297 vers. 1386 cm³).

Jako odpověď na extrémně nízkou teplotu se u mongoloidů vyvinuly adaptace tak, aby se snížily teplotní ztráty: plošší obličej, kratší končetiny a patrně i úzké oči, které umožňují ochranu proti zimě a odrazu slunečních paprsků od sněhu.

3. Variabilita a prediktabilita prostředí

Při hodnocení rozdílných prostředí v Africe a Euroasii je důležité nezaměňovat variabilitu prostředí s jeho prediktabilitou (Rushton, 1997a, s. 249). Prediktabilita prostředí byla větší v arktickém a mírném pásmu. Přestože se v nich klima během roku výrazně mění, je předvídatelné – na rozdíl od subtropických a tropických oblastí, kde jsou náhlá sucha, devastující virová, bakteriální a parazitická onemocnění, která jsou obecně méně předvídatelná.

Prediktabilita prostředí vede ke *K*-strategii – nejenom k zvětšení mozku, a tudíž inteligence, ale také k snížení soupeřivosti. Snížení soupeřivosti přispívá k vybudování komplexnějších sociálních struktur a ke zvýšení pravděpodobnosti na dožití se dospělosti. Dlouho žijící arktická zvířata, jako polární medvěd, tuleň a mrož, jsou *K*-strategové stejně jako lidé, kteří žijí v arktických oblastech. Rostliny, ještěrky a savci se stávají tím více *K*-strategy, čím více stoupá zeměpisná šířka a nadmořská výška.

Obecně řečeno: V subtropích je nejlepší strategií produkovat mnoho potomků s tím, že někteří z nich přežijí nepředvídatelné katastrofy. Na druhou stranu, pokud by lidé žijící v arktickém pásmu věnovali reprodukčnímu chování takovou energii jako lidé v subtropích a tropech, pravděpodobně by se nedožili příštího roku. Jejich děti zcela jistě ne.

III. Rozdíly mezi rasami v současném světě

Rasy se mezi sebou liší zhruba v 60 proměnných. V naprosté většině proměnných tvoří mongoloidní a negroidní rasy dva konce kontinua a europoidní rasa je uprostřed.

Relativní uspořádání ras podle proměnných (Rushton, 1997a, s. 5)

vlastnost/ proměnná	mongoloidé	europoidé	negroidé
Velikost mozku			
Endokraniální velikost (cm ³)	1 415	1 362	1 268
Externí velikost hlavy (cm ³)	1 356	1 329	1 294
Kortikální neurony (miliardy)	13 767	13 665	13 185
Inteligence			
IQ	106	100	85
Kulturní výdobytky	Vysoké	Vysoké	Nízké
Rychlost maturace			
Doba těhotenství	?	Prostřední	Kratší
Motorický vývoj	Pomalejší	Prostřední	Rychlejší
Růst zubů	Později	Prostřední	Dříve
Věk první sex. zkušenosti	Později	Prostřední	Dříve
Věk prvního otěhotnění	Později	Prostřední	Dříve
Délka života	Nejdélejší	Prostřední	Nejkratší
Osobnost			
Úroveň aktivity	Nízká	Prostřední	Vysoká
Agresivita	Nížší	Prostřední	Vyšší
Dominance	Nížší	Prostřední	Vyšší
Sebekoncept	Nížší	Prostřední	Vyšší
Sociální organizace			
Stabilita manželství	Vyšší	Prostřední	Nížší
Kriminalita	Nížší	Prostřední	Vyšší
Mentální zdraví	Vyšší	Prostřední	Nížší
Reprodukční chování			
Dvojvaječná dvojčata (na 1000)	4	8	16
Produkce hormonů	Nížší	Prostřední	Vyšší
Velikost genitálií	Menší	Prostřední	Větší

Sekundární pohlavní znaky	Méně výrazné	Prostřední	Více výrazné
Frekvence pohlavního styku	Nižší	Prostřední	Vyšší
Permisivní přístup	Nižší	Prostřední	Vyšší
Sexuálně přenosné nemoci	Méně	Prostřední	Více

V zásadě existují pouze dvě nesrovnalosti, odchylky od teoreticky ideálního modelu:

1. Nástup menstruace

Nástup menstruace by měl být časnější u *r*-strategů. Čím je vyšší socioekonomický status, tím později by měla začít puberta. Ale zdá se, že je tomu naopak. Např. dívky v Hongkongu mají menstruaci ve 12 letech, dívky v Africe v průměru v 15 letech (Lynn, 1989). Roli hraje pravděpodobně životospráva.¹

2. Výška

Mongoloidé by měli mít větší těla než europoidé a ti zase větší než negroidé. Je to však naopak (Eveleth a Tanner, 1990). Zajímavé ale je, že vztah výšky a *r*- a *K*-strategií pravděpodobně platí v rámci rasy/populační skupiny, přinejmenším u mužů. Zjistilo se například, že výška u mužů pozitivně koreluje se zaměstnaností, platem a kariéřním postupem (Montgomery, 1996) a s inteligencí (Jensen, 1980).

1. Inteligence

Definice inteligence

Definice inteligence se organizují kolem pojmů, jako jsou schopnost se učit, schopnost adaptovat se na prostředí, řešit problémy, abstrahovat, generalizovat, diferencovat. Častým argumentem environmentalistů bývá, že je nemožné určit rozdíly v inteligenci, když ani přesně nevíme, co inteligence je. Ale to, že není

¹ Pro někoho může být v této souvislosti překvapením, že romské dívky menstruují později než neromské. Večerka (1999) uvádí: ... letitá „omluva“ předčasných sexuálního styků romských dívek se mimo jiné vysvětluje jejich podstatně dřívější biologickou zralostí. Čerpáme-li však z vědecky provedených antropologických zjištění, která se zaměřila na posouzení sexuální zralosti romských dívek, musíme konstatovat, že se jedná v této oblasti o blud. Porovnání skupiny romských dívek a kontrolní skupiny dívek z majoritní (v tomto případě slovenské) společnosti ukázalo, že střední věk nástupu menstruace byl u romských děvčat 13,8 roku a u neromských 13,1 roku. K problematice Romů jako *r*-strategů více v části Appendix.

shoda v teoretické definici inteligence, ještě neznamena, že testy měřící IQ jsou nevědecké a že nemají žádnou prediktivní hodnotu v praktickém životě. Všeobecně přijímané definice neexistují v mnoha oblastech, ale přesto jsou tyto oblasti předmětem vědeckých výzkumů, které mají praktické důsledky.

Faktor g

I když člověk může mít různá nadání v různé míře, podmínkou jejich uplatnění je faktor *g* (*general factor*). Vhodná analogie je, že faktor *g* je motor v továrně, který pohání různé stroje, jež vykonávají různé úkony. Některý ze strojů pracuje lépe a vyrábí nadprůměrně kvalitní výrobky, jiný pracuje hůře a vyrábí zmetky. Ale bez hlavního motoru by nemohl pracovat žádný z nich (Jensen, 1998, s. 132).²

Faktor *g* je ústřední duševní vloha zjistitelná pomocí faktorové analýzy. Je to biologická proměnná, která jako všechny ostatní biologické proměnné je produktem evoluce. Jensen (1998, s. 137) uvádí, že o tom, že psychometrické *g* není pouze metodologický artefakt, svědčí to, že koreluje s biologickými veličinami, jako jsou výška, velikost hlavy, velikost mozku, frekvence alfa mozkových vln, latence a amplituda evokovaných mozkových potenciálů a stupeň využití glukózového metabolismu v mozku.

Psychometrické *g* může být měřeno i více analytickým způsobem pomocí jednoduchých kognitivních úkolů a často lépe než pomocí konvenčních testů s položkami, které jsou založeny na znalostech. Jedním z nejrozšířenějších kognitivních testů je měření reakčního času, kdy subjekt má za úkol stisknout příslušná tlačítka podle toho, která světélka se na panelové desce před ním rozsvěcují. I v těchto testech dosahují nejlepších výsledků mongoloidé a nejhorsích negroidé. Délka reakčního času vypovídá (na neurologické úrovni) o schopnosti mozku analyzovat a provádět rozhodnutí.³

² Podobně jako existuje obecná inteligence (faktor *g*), tak existují např. i obecné předpoklady ke sportu. Dobrý boxer může být sice velmi špatný hráč tenisu, ale ve skutečnosti bude lepší hráč tenisu než průměrně sportovně založený člověk; nemusí být dobrý běžec, ale bude pravděpodobně běhat rychleji než většina lidí atd.

³ Pokud byl však čas rozložen na „rozhodovací“ a „pohybový“, bylo pořadí obrácené (Rushton, 1997a, s. 141). To částečně vysvětluje, proč jsou negroidé dobří ve sportech, které vyžadují rychlé reflexy.

Prediktivní validita faktoru g

Prediktivní validita faktoru g určuje výkon v téměř všech typech zaměstnání. Čím je složitost vykonávané činnosti vyšší, tím má hodnota faktoru g větší prediktabilitu. Rushton (1997a, s. 34) uvádí, že vztah inteligence a výkonu zaměstnání je lineární, tj. není žádný práh, za nímž by vyšší stupně inteligence nebyly ve vztahu k vyššímu stupni zvládnutí práce. Je logické, že inteligence bude souviset s výdělkem vzhledem k tomu, že inteligentní lidé se učí rychleji, efektivněji řeší problémy a mohou se naučit složitější úkony a pracovat produktivněji.

Stejný vztah platí i pro úspěšnost v primitivních společnostech. Nejlepší lovci Křováků z kalaharské pouště mají v rámci své skupiny nadprůměrné výsledky v moderních testech inteligence (Herrnstein a Murray, 1996, s. 26).

Gardnerova teorie

Ti, kteří popírají existenci faktoru g, tvrdí, že existuje mnoho různých druhů inteligence, vzájemně na sobě nezávislých. Gardner (1999) se domnívá, že inteligentní testy měří pouze logicko-matematické schopnosti a rozlišuje další druhy inteligence: hudební, tělesně kinestetickou, mezilidskou atd. Tyto schopnosti jistě existují, ale nazývat je inteligencí uměle rozšiřuje pojem inteligence o schopnosti, které předtím nezahrnoval. Vlastně ho redefinuje, rozměňuje a likviduje. Gardnerova popularita je založena na tom, že učitelé si nevědí rady s velkými rozdíly individuálních schopností ve třídě. A když žák s nízkým IQ má slabé školní výsledky, má podle této teorie ještě několik dalších inteligencí, v kterých může uspět. Gardner uvádí na potvrzení své teorie příklady různých druhů inteligence: T. S. Elliot (lingvistická), A. Einstein (logicko-matematická), P. Picasso (vizuálně-prostorová), I. F. Stravinskij (hudební), M. Graham (tělesně kinestetická), S. Freud (osobní/intrapersonální) a M. Gándhí (sociální/interpersonální).

Jensen (1998, s. 128–129) uvádí, že na dotaz, kolik by měli mít takoví lidé minimální IQ, Gardner odpověděl, že 120. Tato hodnota by ale eliminovala 90 % populace. Jinými slovy – vysoké IQ (či lépe faktor g) je nutné k realizaci specifického talentu, podle Gardnera druhu inteligence. Obecně platí, že g se ve větší nebo menší míře podílí na všech činnostech a v každé činnosti se kromě toho uplatňuje specifický faktor s.

Dalším problémem je, že hranice těchto sedmi kategorií/kritérií jsou vágní. Je možné si lehce představit další inteligence – sexuální (Casanova), kriminální (Al Capone). Některé z Gardnerových „inteligencí“ korespondují s dobře identifikovanými skupinovými faktory, jako jsou lingvistický, logicko-matematický a prostorový. Testy těchto schopností jsou vysoce syceny faktorem g. Jiné „inteligence“ nejsou ještě kvantifikovány nebo měřitelné takovým způsobem, aby bylo možno ohodnotit jejich sycenost faktorem g.

Gardnerova práce postrádá jakoukoli kvantifikaci a psychometrii a slouží pravděpodobně spíše k tomu, aby se lidé cítili lépe, než k pokroku vědy o mentálních schopnostech. Korelace mezi:

- skóry různých subtestů jednoho testu,
- skóry různých testů

staví populární argument o tom, že *můžeme být chytrí v něčem a hloupí v něčem jiném*, do nepravděpodobného světla (Levin, 1997, s. 41).

Gardner (1999, s. 18–19) se domnívá, že vzájemné korelace mezi jednotlivými psychologickými testy nejsou způsobeny existencí faktoru g, ale rozdílnou schopností porozumět zadání testů:

Myslím, že zjištěné korelace mají jiný důvod. Téměř všechny běžné testy jsou vymyšleny tak, že se opírají o schopnosti jazykové a logické. Formulace otázky často sama napovídá správnou odpověď. Proto se stává, že ten, kdo dobře ovládá jazykové a logické prostředky, dosahuje dobrých výsledků i v testech hudebních a prostorových schopností, a ten, kdo není jazykově a logicky tak dobře vybaven, mívá výsledky standardizovaných testů horší, i když je nadaný právě v oblasti, kterou test údajně měří.

Navržené vysvětlení je velmi nepravděpodobné. I když Gardner tvrdí: *teorie rozmanitých inteligencí vznikla jako vědecká teorie, a ne jako nástroj sociální politiky* (Gardner, 1999, s. 20), některé jeho názory svědčí o opaku (Gardner, 1999, s. 20–21):

Jsem proti pokusům charakterizovat jednotlivé lidi nebo skupiny tím, že jim připišeme nějaký inteligentní profil. Člověk i skupina lidí může sice v určitém okamžiku projevoval určité inteligence, avšak tento obraz je polyblivý a mění se.

Skutečnost je ale taková, že jak IQ jedince, tak IQ skupiny se u naprostě většině případů mění jen málo. Kdyby tomu tak nebylo, nemělo by velký smysl inteligenci vůbec měřit. Jensen (1998) uvádí, že:

1. existuje vysoká korelace mezi IQ dosaženým v dětství a v dospělosti,
2. IQ Afroameričanů je po celou dobu, po kterou se měří, o zhruba 15 bodů nižší.

IQ a dojem

To, že IQ měřené v testech souvisí s reálným životem, se dá demonstrovat např. na tom, že lidé jsou schopni odhadnout inteligenci (tj. výsledek v IQ-testu) neznámého člověka pouze z fotografie jeho tváře (např. Zebrowitz et al., 2002).

2. Rozdíly v IQ mezi rasami

Rozdílné prostředí a selekční tlaky, ve kterých se jednotlivé rasy a populační skupiny vyvíjely, jsou příčinou toho, že se rasy od sebe liší v průměrné inteligenci.

Rasa/etnická skupina	Lokace	Klimatické podmínky	IQ
Mongoloidé	Severových. Asie	Chladno	105
Europoidé (v Evropě)	Evropa	Mírné pásmo	100
Europoidé (v jižní Asii)	Indie	Mírné – tropické	91
Američtí indiáni	Amerika	Mírné – tropické	90
Australané	Austrálie	Mírné – tropické	90
Euro-negroidní hybridi	USA, Británie	Mírné – tropické	84
Negroidé	Afrika	Tropické – subtropické	75

Podle: Lynn (1997)⁴

Vizuálně-prostorová inteligence mongoloidů

Mongoloidé dosahují lepších výsledků IQ než bílí a nezáleží na tom, jestli je to v Kanadě, v USA nebo v jejich původních zemích

⁴ Výzkumy inteligence v Africe probíhaly převážně na vzorku populace, o kterém se dá předpokládat, že byl nějakým způsobem „pozitivně“ vybrán – to znamená např. na těch, kteří dokončili školní docházku, lidech, kteří měli zaměstnání, event. žili ve městech. V jednom z posledních výzkumů (Rushton a Skuy, 2000) se zkoumala inteligence vysokoškoláků na *University of Johannesburg*. IQ europoidů bylo v průměru 104 bodů, IQ negroidů 84 bodů.

(i když faktorů selektivní migrace je nutno přičíst jistou roli). Rushton (1997a, s. 133–144) sumarizuje:

- V USA dosahují vysokých výsledků v matematických testech (nad 650 bodů v *Testu školních schopností*, tzv. SAT). Američtí mongoloidé jsou v této kategorii výsledků zastoupeni dvakrát více, než je národní průměr. To platí i pro děti z chudých rodin, např. indočínských uprchlíků, kteří do USA emigrovali na člunech (tzv. *boat people*). Jejich děti dosahují lepších výsledků než europoidé, a to především v matematice.
- IQ mongoloidů v USA, Kanadě, Evropě, Japonsku, Hongkongu, Tchaj-wanu, Singapuru a Číně se pohybuje v rozmezí 97–116, střední hodnota je 106. Jejich verbální IQ je však o 10 až 15 bodů menší než jejich vizuálně-prostorové IQ. Verbální IQ mají v průměru nižší než europoidé.
- Mongoloidé v USA dosahují podle předpokladů výborných výsledků ve vědě, architektuře, inženýrství, což odpovídá jejich převaze ve vizuálně-prostorovém IQ, hůře si vedou v profesích, které kladou důraz na používání jazyka, např. v žurnalistice a v právu.

Průměrný výsledek na škále, která měří zastoupení různých etnických skupin v různých profesích proporcionálně k počtu obyvatel v populaci, je 100. Pokud má některá skupina 200, znamená to, že její příslušníci jsou v té které profesi zastoupeni dvojnásobně, než by odpovídalo jejich celkovému počtu v populaci. V 80. letech měli etničtí Číňané ve vědě koeficient 600 a v právu 24. Zastoupení Afroameričanů bylo zanedbatelné ve všech sledovaných položkách. Environmentální teorie by předpověděla, že bílí Američané budou v USA úspěšnější než mongoloidé, ale je tomu naopak. Mackintosh (2000, s. 167) uvádí, že čínští Američané dosahují úspěchů ve vzdělání a zaměstnání odpovídajících IQ 120, což je více, než je jejich skutečné IQ. Dalším faktorem jsou zde pravděpodobně osobnostní charakteristiky jako píle, vytrvalost a ctižádost.⁵

⁵ Otevřenou otázkou je, jakou část původní populace tvoří imigranti. Eysenck (1971, s. 47) se domnívá, že např. Italové, Španělé, Portugalci a Řekové v USA jsou méně schopní a inteligentní než průměr jejich původní populace (právě proto byli nuceni se vystěhovat). Opačná situace je s Iry. Irsko, které bylo pod nadvládou Anglie, opouštěli lidé s vyšším IQ.

Patnáct bodů

Průměrný rozdíl mezi bílými a černými Američany je 15 bodů, což znamená, že pod bílým průměrem je 88 % černých a 50 % bílých.⁶ Jensen (1998, s. 351) uvádí, že se tento rozdíl téměř nezměnil za posledních 80 let, kdy se IQ měří, a objevuje se již ve třech letech věku, což znamená, že jeho příčinou nebudou rozdílné prostředí, event. rasová diskriminace, ale genetické dispozice.⁷

Eysenck (1971, s. 46–47) se domnívá, že Afroameričané tvoří méně inteligentní segment africké populace, a to ze dvou důvodů:

- inteligentnější se nenechali chytit,
- kdo nebyl „hloupý a submisivní“, byl zabit – otrokáři potřebovali snadno ovladatelné černochoy; inteligence byla v těchto specifických podmínkách selekční nevýhodou (tzv. *counter-productive*).⁸

To, jaká část populace migruje, závisí na mnoha okolnostech a nedá se zevšeobecňovat ani jedním směrem. Migrovat mohou lidé za prací (např. stavba železnice v USA v 19. století přilákala mnoho Asiatů), nezaměstnaní z ekonomicky slabších částí (zemědělský jih Itálie), ale také odborníci, kteří cítí, že mají na víc, než mohou dosáhnout ve vlastní zemi. Zajímavou analýzu tohoto problému podává Borjas (1987). Domnívá se, že imigranti tvoří v podstatě dvě skupiny lidí z opačných konců normálního rozložení Gaussovy křivky. Rozhodující pro imigraci je, jakou změnu životní úrovně může imigrant očekávat. Současné USA podle jeho názoru přitahují:

- vysoce kvalifikované pracovníky ze zemí, ve kterých je silný sociální stát a menší rozdíly v příjmech,
 - málo kvalifikované pracovníky ze zemí, kde je slabší sociální politika a větší rozdíly v příjmech (např. země třetího světa).
- Zajímavá by byla analýza struktury zahraničních pracovníků ze zemí bývalého SSSR v ČR.

⁶ Rozdíl však není o mnoho větší než průměrný rozdíl mezi dvěma sourozenci vychovávanými společně – ten je 11 bodů. Průměrný rozdíl mezi dvěma lidmi náhodně vybranými z populace je 17 bodů (Jensen, 1998, s. 351).

⁷ Je možné, že negativní korelace mezi fertilitou a IQ působila proti jakémukoli faktoru, snižujícímu průměrný rozdíl mezi černochoy a bělochoy. O této problematice více v části *Eugenika*.

⁸ Námítkou proti této teorii by mohlo být, že současní potomci těchto otroků jsou podstatně agresivnější než bílá populace v USA. Na druhou stranu je možné, že jsou méně agresivní než ta část černochoy, která zůstala v Africe.

Admixture

Je důležité si uvědomit, že většina Afroameričanů jsou kříženci s bílými (mají zhruba 25 % bílých genů). Jejich průměrné IQ je 85 bodů. Čistí negroidé mají asi 70 bodů (Rushton, 1997a, s. 136–137). Lynn (1991b) uvádí, že Afroameričané mají 25 % admixture s bílými na severu a 10 % na jihu USA. Stupeň zkřížení koreluje s výškou IQ. Největší rozdíl v IQ mezi bílými a černými je na jihu a směrem na sever se zmenšuje. Pro skupinu negroidů s nízkým IQ znamená každé procento europoidního předka jednobodový nárůst „genetického“ IQ. Tento nárůst ztrácí účinnost nad hranici IQ 100.⁹

Dědičnost inteligence

Jensen (1998, s. 169) uvádí, že korelace mezi IQ rodičů a potomka je $r = 0,40-0,50$, pokud je měřena v dětství, $r = 0,60-0,70$ v adolescenci a mladé dospělosti a blíží se $r = 0,80$ v dospělosti. Průměrná korelace IQ mezi biologickými sourozenci vychovávanými společně je $r = 0,49$, pokud jsou vychovávaní odděleně $r = 0,24$ v adolescenci a $r = 0,47$ v dospělosti.

Prostředí, adoptivní rodiny a IQ

Jensen (1998) sumarizuje výsledky výzkumů:

- Prostředí hraje ve vývoji inteligence daleko menší roli, než by si mnozí lidé přáli. Není důkaz, že by faktory sociálního prostředí měly velký vliv na IQ, zvláště v adolescenci a později, kromě případů extrémní deprivace.
- Děti vychovávané v adoptivních rodinách profitují v průměru o 9 bodů v porovnání s tím, jaké by bylo jejich IQ, kdyby byly vychovávány biologickými rodiči. Maximální zisk z prostředí je mezi 10–12 body. (To však nutně nemusí znamenat nárůst g.)
- Experimentálními pokusy zvýšit IQ dětí, u kterých jsou hereditární předpoklady pro nízké IQ a slabé školní výkony, se dosáhlo jen malých, pokud vůbec nějakých úspěchů.
- Bílé a černé děti vychovávané ve stejném prostředí (bílé rodiny střední vrstvy) se liší v IQ tak, jak se očekává na základě IQ jejich biologických rodičů.

⁹ Při současném trendu křížení bílých a černých Američanů by bylo potřeba asi 120 generací, aby se obě populace geneticky vyrovnaly (zatím proběhlo cca 10 generací).

- IQ adoptovaných dětí v průměru více koreluje s IQ biologických matek než s IQ adoptivních matek, i když s nimi biologické matky neměly žádný kontakt. (IQ biologického otce je u většiny studií adoptovaných dětí neznámé.)
- Korelace IQ geneticky nepříbuzných osob, které byly vychovávány společně, je $r = 0,25$ v dětství a $r = -0,01$ v dospělosti. S postupujícím časem mizí vliv prostředí na IQ a zvyšuje se podíl dědičného základu.

Jeden z typických výsledků adopce do bílé rodiny ze střední vrstvy je znázorněn v tabulce (Weinberg, Scarr a Waldman, 1992).

	Věk 7	Věk 17	Školní úspěšnost v percentilech
Oba biologičtí rodiče černí	97	89	42
Jeden biologický rodič bílý a druhý černý	109	99	53
Oba biologičtí rodiče bílí	112	106	59
Neadoptované děti s oběma rodiči bílými	117	109	69

Černé děti v adoptivních rodinách se nepodobaly svým bílým sourozencům. Ve věku 7 let bylo jejich IQ srovnatelné s IQ jejich bílých sourozenců, ale o deset let později kleslo k jejich populačnímu průměru a totéž platilo pro školní úspěšnost. Prostor může ovlivnit vývoj adoptovaného dítěte do puberty, pak již ne a dochází k regresí.

Rozdílnost prostředí není příčinou rozdílnosti v IQ (spíše naopak)

Argumentace, že špatné sociální podmínky jsou odpovědné za rozdíl v IQ mezi bílými a černými, je zaměňování příčiny s následkem. Takové tvrzení padá s bližším pohledem. Např. nevysvětluje úspěchy imigrantů z pacifické oblasti Asie a z indického subkontinentu. Nadprůměrné výkony jiných menšin, které na tom nebyly lépe, často i hůře než černí, staví hypotézu o vlivu prostředí do nepravděpodobného světla.

Rushon (1997a, s. 198) se domnívá, že si lidé utvářejí prostředí maximálně kompatibilní s jejich genotypem, ne naopak. Pokud

jsou rozdíly v IQ dány geny, budou rasové odlišnosti nejvyšší v testech s velkou mírou dědičnosti – a tento předpoklad se potvrzuje.¹⁰

Jensen (1998, s. 186) uvádí, že rozdíly mezi skupinami jsou největší v těch charakteristikách, které jsou nejvíce dědičné. Např. nejvíce hereditární subtesty na *Wechslerově škále inteligence* ukazují velikost rozdílu mezi bílými a černými nejlépe. Testy, které jsou nejvíce ovlivněny prostředím, naopak rozlišují mezi bílými a černými nejméně.

Jakmile vzroste míra, kterou je test sycen faktorem g , vzroste i rozdíl mezi bílými a černými (tzv. *Spearmanova hypotéza*).

Syndrom Pygmalion a Golemův efekt

V pedagogické literatuře se často setkáme s tzv. *syndromem/efektem Pygmalion a Golemovým efektem* (Hartl a Hartlová, 2000):

Syndrom Pygmalion – často pozorovaný případ, kdy se člověk začne chovat způsobem, který od něho očekávají druzí; může se např. týkat i učitele, který očekává neúspěch studenta.

Golemův efekt – sebenaplňující předpověď; jedinec dělá vše pro to, „aby na jeho slova došlo“, má zvlášť negativní dopad u učitelů se sklonem k nadřizování jedněm žákům a ponižování druhých.

Těmito teoriemi se někdy omlouvají neúspěchy, zvláště ve škole:

- O černošském dítěti si učitel myslí, že mu učení nepůjde, a to je důvodem, proč se učí hůř.
- Černošské dítě je obětí negativního stereotypu: nezvládne úkol proto, že si myslí, že ho nezvládne.

Ve skutečnosti však tyto teorie nebyly nikdy empiricky prokázány a používá se jich k ideologickým účelům (Snow, 1995; Jensen, 1980).

¹⁰ Stupeň dědičnosti těch kterých schopností a charakteristik se zjišťuje výzkumem jednovaječných dvojčat, která vyrůstají odděleně. Položky testu, které spolu i přes rozdílné prostředí vysoce korelují, jsou více ovlivněny dědičností než položky/schopnosti, které spolu korelují méně.

Socioekonomický status a výsledky v Testu školních schopností

Levin (1997, s. 66) uvádí, že socioekonomický status vysvětluje o rasových rozdílech málo nebo vůbec nic. Bílí z nižší společenské třídy mají stejné nebo lepší výsledky v testech školních schopností než černí ze střední nebo i vyšší společenské třídy. Průměrné skóre v Testu školních schopností dětí z černých rodin, jejichž příjem je vyšší než 70 000 dolarů ročně, je nižší než bílých a Asiatů z rodin s příjmem menším než 20 000 dolarů ročně.¹¹

Kulturní nepředpojatost testů

Někteří kritizují, že testy inteligence upřednostňují věci/informace dostupnější bílým, např. „Jak vypadá tenisový kurt?“, což znamená slovo „regata“. Jako příklad může posloužit tato úloha: „Pokud jsou j a k celá kladná čísla a $j + k = 12$, jaká je nejvyšší možná hodnota k ?“

a) 6, b) 36, c) 32, d) 11.

Tato otázka se prý týká školních znalostí, tj. toho, co se studenti učili (pravděpodobně proto, že obsahuje aritmetiku). Ve skutečnosti byla znalost jednoduchého sčítání náplní vyučování každého Američana staršího 10 let. Otázka testuje schopnost vyvodit důsledek, což není školní úkol ani vědomost sama o sobě, ale obecně se jedná o něco, co má vztah k „schopnosti myšlení“ (Levin, 1997, s. 67).

Nejvíce používané testy mentálních schopností měří rozdíly v těchto schopnostech u všech rodilých mluvčích. Žádná část rozdílu v IQ mezi rasami, minimálně v USA, není připočítatelná kulturní předpojatosti testu (Jensen, 1998, s. 351). V testech, které jsou normovány na skotskou a anglickou populaci, uspěli Eskymáci stejně dobře jako Skotové a Angličané (Jensen, 1981, s. 134). Je pravděpodobné, že život Eskymáků nepřipomíná život střední vrstvy v Americe více, než ho připomíná život černých v USA.

¹¹ Fakt, že černé děti z vyšších tříd mají nižší IQ než bílé děti ze stejných nebo i nižších tříd, může vést k otázce, jaká je prediktivní hodnota IQ. Roli hrají především dva faktory:

- Afirmativní akce, v jejímž důsledku získají černí lepší postavení než bílí.
- Dítě nadaných rodičů „klesne“ k průměru své populace. Dítě rodičů, kteří mají IQ 130, bude mít vyšší IQ pokud je bílé, než pokud je černé. O principu tzv. regrese k průměru viz kapitola Eugenika.

Franck (1996, s. 91) uvádí:

Eskymáci žijící v přirozeném prostředí dosahují stejně vysokých hodnot jako běloši. Číňané a Japonci dosahují přesto, že jsou společensky znevýhodněni, ještě vyšších hodnot. Z hlediska populační genetiky se dá očekávat, že lidské rasy jsou, pokud jde o lidskou inteligenci, různě vybaveny, dosud však z metodologického hlediska neexistují žádné možnosti, jak by se tyto rozdíly v inteligenci daly konkrétně prokázat.

Eysenck (1971, s. 90) uvádí, že pokud jsou bílé a černé děti vyrovnány podle výsledků ve verbálním testu, černé jsou horší při performačním (např. skládání obrázců). Environmentalisté mají velké potíže tento jev vysvětlit. Pokud je nižší IQ černých důsledkem menšího přístupu k informacím, měly by položky v testu, které jsou více založeny na informacích, být těžší pro černé. Ale pokud se položky seřadí podle obtížnosti – pro bílé a černé zvlášť, zjistí se, že obtížnost je pro obě dvě skupiny stejná (Jensen, 1980, s. 552–580).

Motivace

Eysenck (1971, s. 104–106) uvádí, že:

- motivace nemá žádný efekt na výkonnost v testech IQ,
- černí nejsou méně motivovaní než bílí.

Co však může podle Eysencka hrát roli, je větší impulzivita/extroverze černých, která může vést k zbytečným chybám v testu.

Zpoždění kognitivního vývoje a volba stejných distraktorů

Černé děti vykazují přesně totéž pořadí výkonů, ale s časovým zpožděním. Osmileté černé děti dělají stejné chyby jako šestileté bílé. Černošské děti školního věku jsou v mentálním vývoji o dva roky pozadu za bílými a o tři roky za asijskými dětmi. Je velice pravděpodobné, že neexistuje žádný externí mechanismus, který by dokázal vysvětlit, proč mají asijské děti přístup k informacím o jeden rok dříve než bílé děti a o tři roky dříve než černé děti (Jensen, 1980, s. 554, 584).¹²

¹² Pro někoho může být překvapující zjištění, že rychlost tělesného vývoje negativně koreluje s inteligencí. Černé děti, i když je u negroidů v průměru kratší doba těhotenství, se rodí fyzicky vyspělejší. Eysenck (1971, s. 84–86) uvádí, že většina jeden den starých černošských dětí z Afriky dokáže udržet vzpřímenou pozici hlavy

Rasa examinátora

Rasa examinátora nehraje roli ani při individuálním, ani při skupinovém testování (Graziano, Varca a Levy, 1982).

Velikost mozku a IQ

Pokud environmentální vysvětlení selhávají, zbývá vysvětlení biologické, a tím je rozdíl mezi průměrnou velikostí mozku mezi rasami a vztahem velikosti mozku a inteligence. Rushton (1997a, s. 41) uvádí, že korelace mezi IQ a velikostí mozku (měřené pomocí magnetické rezonance) je $r = 0,40$. Korelace mezi syčností testu faktorem g a velikostí hlavy je zhruba $r = 0,64$. Vztah neplatí absolutně, ale statisticky. Ničí inteligenci nemůžeme stanovit na základě změření mozku, ale skupina osob (stejného pohlaví) s větším mozkem bude mít větší IQ než skupina osob s menším mozkem.

Pokud by velikost mozku nezvyšovala zdatnost jedince, nebyl by důvod, aby byl mozek tak velký. Více neuronů v cerebrálním kortexu zrychluje zpracování informací, a tím dává svému nositeli výhodu. Zvýšená potřeba učení vyvinula selekční tlak na vyšší encefalizaci, delší dobu těhotenství a pokračující růst i po porodu. Rozdíly ve velikosti mozku existují jak v absolutních hodnotách, tak i když jsou rozdíly ve velikosti těla kontrolovány. Rozdíly ve velikosti mozku nejsou dány rozdílností velikosti těl. Výsledky ukazují tentýž vzorec, i když jsou kontrolovány pro velikost těla.¹³ Vztah velikosti mozku a inteligence se dlouho popíral a dodnes v mnoha učebnicích popírá. Důvody jsou ideologické.¹⁴

vsedé, bílým dětem to trvá 6–8 týdnů. Tento náskok v motorice trvá asi tři roky, pak je bílí předhoní. Základní biologické pravidlo „čím je delší dětství, tím jsou vyšší kognitivní schopnosti“ platí i uvnitř druhu – předčasná senzomotorická vyspělost, která se měří v dětských testech motorického vývoje, slabě negativně koreluje s pozdějším IQ.

¹³ Jensen (1998, s. 149) uvádí, že paradox, že ženy mají menší mozek než muži, ale dosahují stejných výsledků v IQ-testech, je stále teoreticky nevyřešen. Korelace mezi velikostí mozku a IQ platí uvnitř skupin (tj. žena s větším mozkem má vyšší IQ), ale ne mezi skupinami. Mozek žen je v průměru menší asi o 100 cm³ (cca 8 %). (I pokud je korigováno pro velikost těla, rozdíl se zmenší, ale nezmizí.) Pokus o vysvětlení tím, že psychologické testy byly konstruovány tak (eliminací některých položek), aby v nich muži i ženy skórovali v průměru stejně, neobstojí. Např. Ravenův test, který měří čisté g , nevykazuje rozdíly mezi pohlavími. Pro vysvětlení tohoto paradoxu se nabízejí tři hypotézy:

1. Sexuální dimorfismus v neurální soustavě nebo v rychlosti nervových spojů by mohl umožňovat efektivnější procesování informací. Architektura mozku muže

IQ a společenský status

Nejviditelnější rozdíly ve vzdělání, ekonomice a sociální důsledcích mají dvě příčiny:

1. statistický charakter normálního rozložení,
2. minimální práh úrovně schopnosti potřebný pro vykonávání toho kterého povolání.

Rozdíly v IQ existují, i když je socioekonomický status kontrolován. Pro zastánce afirmativních akcí se nabízí otázka:

Pokud mají Afroameričané nižší platy než bílí Američané v důsledku toho, že je bílí diskriminují, v důsledku čeho mají Američané anglosaského původu nižší platy než Asiaté nebo Židé? Odpověď, i když pro mnohé neuspokojivá, je taková, že mezi etniky existují rozdíly v inteligenci (a v jiných znacích), které mají vliv na sociální mobilitu a socioekonomický status.

Rasová příslušnost koreluje s rozdíly v průměrných příjmech amerických rodin (Census Bureau, 1990):

Rasa / etnikum	Roční příjem
Asiaté	40 000
Bílí	36 915
Hispanci	29 431
Původní obyvatelstvo	23 125
Černoši	21 431

a ženy se liší, a tudíž jednoduché vztahy mezi jeho velikostí a IQ jsou v této oblasti nepodložené.

2. Existuje schopnost, která je nezávislá na g a v níž jsou jasné rozdíly mezi pohlavími (především se jedná o prostorovou představivost, ve které pouze 25 % žen překročí mužský medián).
3. Nervové buňky jsou v ženském mozku uspořádány s větší hustotou. V kortikálních oblastech, které jsou nejvíce odpovědné za kognitivní schopnosti, mají ženy zhruba o 11 % neuronových buněk více. Větší hustota gyrifikace téměř vyrovnává rozdíl.

Jiní autoři, jako např. Lynn (1994), se na druhou stranu domnívají, že muži ve skutečnosti jsou v průměru o 4 body IQ inteligentnější než ženy. Detailnější rozbor této problematiky překračuje rámec této kapitoly.

¹⁴ Např. krysy, které byly selektivně kříženy tak, aby byly buď úspěšné, nebo neúspěšné v bludišti, se lišily nejenom velikostí mozku, ale i velikostí těla (Jensen, 1998, s. 148).

3. Kulturní výdobytky

Vznik civilizace je důsledkem existence inteligentních a talentovaných lidí v populaci. J. R. Baker (1974) navrhl kritéria, podle kterých mohou být hodnoceny různé civilizace z hlediska vyspělosti:

1. Za běžných podmínek se na veřejných místech zakrývají větší části trupu oděvem.
2. Tělesná čistota a zbavování se odpadků.
3. Nepraktikování bolestivých deformací těla s výjimkou medicínských zákroků.¹⁵
4. Znalosti budování obydlí z cihel nebo kamene, pokud je takový materiál dostupný.
5. Mnoho členů populace žije v městech, která jsou spojena silnicemi.
6. Pěstování zemědělských plodin.
7. Domestikace zvířat (některá z nich používají pro transport – pokud je mají).
8. Používání kovů, pokud jsou dostupné.
9. Používání kola.
10. Výměna majetku prostřednictvím peněz.
11. Společnost se řídí systémem zákonů, které jsou vynucovány takovým způsobem, že lidé v dobách míru mohou řešit své běžné problémy bez nebezpečí útoku či uvěznění.
12. Obžalované osoby mají možnost se bránit a předvést svědky na svoji obhajobu.
13. Nepoužívají mučení pro získání informací.
14. Nepraktikují kanibalismus.
15. Jejich náboženské systémy obsahují etické prvky a nejsou zcela nebo převážně založené na pověrách.
16. Používání písma (ne pouze sledu obrázků) ke sdělování myšlenek.

¹⁵ Možnou námitkou proti tomuto kritériu by např. mohlo být, že všechny vyspělé civilizace praktikovaly bolestivé deformace těla. Umělé vytváření jizev, řezání a probodávání mohlo mít podle některých autorů smysl jako test imunitní zdatnosti. Otevřené rány jsou pozvánkou pro parazity. Jestliže jedinec tutu zátěž bez potíží snese, je to důkaz jeho imunitní zdatnosti a to z něho činí žádaného partnera. Logické proto je, že se zohavování těla vyskytuje především v oblastech, kde je imunitní zdatnost relativně důležitější komponentou fitness, než v oblastech, kde lidé nejsou vystaveni tak velkému riziku nákazy (Ludvico a Kuuland, 1995).

17. Abstraktní používání čísel bez nutnosti vazby na konkrétní předměty.
18. Používání kalendáře s přesností několika dnů v roce.
19. Vzdělávání mladých v intelektuální sféře.
20. Existuje hodnota umění.
21. Znalosti a porozumění mají hodnotu samy o sobě.

Mongoloidové a europoidové ve své historii vytvořili velice komplikované sociální struktury (a to nezávisle na sobě na mnoha různých místech). Američtí indiáni dosáhli zhruba poloviny kritérií. Negroidní rasa a australští domorodci (až na výjimky) jich dosáhli podstatně méně.

I když nemusíme se všemi kritérii souhlasit a mohou se nám jevit jako eurocentrická, je zřejmé, že o něčem vypovídají. Černí si nikdy nezískali pověst intelektuální elity v žádné rasově smíšené společnosti. Intelektuální příspěvky negroidní rasy světa byly a jsou velice malé. Na druhou stranu některé africké kmeny dosáhly vysoké úrovně v oborech jako hrnčířství, metalurgie a hudba.

Fetter a spolupracovníci (1967, s. 496) uvádějí:

V Africe byla prokázána vysoká starobylá kultura černochoů. Nalézáme zde pozůstatky velkých státnicových černošských měst, dokonalé kamenné pevnosti, jako je např. Zimbabwe v jihovýchodní Africe. Podobné pevnosti byly nalezeny západně od Rhodesie. Tyto znamenité stavby byly postaveny v 13.–15. století bantuskými černochoy. Světoznámá umělecká díla z bronzu z černošského státu Benin. Černoši odedávna projevovali neobyčejnou zručnost ve výrobě železných předmětů. Je možné, že Evropa vděčí černochoům za veškerou původní techniku výroby železa.

Huntigton (2001, s. 37) uvádí, že většina antropologů uznává pouze pět hlavních civilizací: čínskou, japonskou, indickou, islámskou a západní. Otázkou může být, proč se Asie ve svém vývoji na dlouhou dobu zastavila. Dle Lynna (1991) to bylo z toho důvodu, že Čína byla řízena jedinou byrokratickou vládou, ve které byly inovace potlačovány (nejdříve císaři, později komunisty), a že Japonsko bylo od vnějšího světa izolováno. (Poté, co se Japonsko otevřelo západnímu světu, se z něj stal silný konkurent.)

Diamond (2002, s. 445-446) uvádí, že politická frakce, která zvířela v Číně v 15. století, zakázala oceánskou plavbu, používání mechanických strojů a technologie obecně. Čínští vynálezci a dobrodruzi nemohli počítat s podporou centralizované státní moci. Evropa byla na druhou stranu rozdělena do mnoha států, mezi kterými byla volná komunikace. Mnohé z nich umožňovaly a podporovaly osobní svobodu a bádání. Kolumbus měl tu výhodu, že se mohl obracet na více mocenských center, z nichž jedno (páté) jej nakonec vyslyšelo.

Vedle průměrné inteligence populace (pomineme-li tzv. *heroickou teorii*, která předpokládá, že civilizace je dílem několika málo výjimečných osob), hraje roli (Diamond, 2000, s. 257-268):

- přístupnost společnosti k inovacím, tolerance vůči rozmanitým hlediskům (některé jsou konzervativní, introvertní a nepřátelsky naladěné vůči jakýmkoli změnám); významnou roli může hrát náboženství,
- levné pracovní síly (odrazují od vynálezů),
- legislativa (např. patenty a majetková práva přispívají k inovacím),
- silná ústřední vláda (např. měla zdrcující účinky v Číně po roce 1500, ale naopak velmi prospěla Německu v 19. století).

4. Osobnost a zdraví

Extroverze, úzkostnost a agresivita

Mongoloidé jsou v průměru více introvertní, úzkostní a méně dominantní a agresivní než europoidé a ti jsou zase méně dominantní, agresivní, impulzivní a méně vystavují svoji maskulinitu než Afričané a Afroameričané (Wilson a Herrnstein, 1985).

Osobnost

V osobnostním dotazníku MMP1 dosahují černí vyššího skóre na škálách:

- psychopatie,
- schizofrenie,
- hyperaktivitu.

Tato skóre jsou interpretována jako známky odcizení, impulzivních fantazií, neobvyklých způsobů myšlení, konfliktu aspirací

a reality, tendence k impulzivnímu jednání. Černí muži skórují vysoko přesně na těch škálách, na kterých se vězeňská populace liší od nevězeňské (Dahlstrom, Lachar a Dalhstrom, 1986).

Psychiatrické léčebny

V roce 1970 bylo v USA ze 100 000 černých 240 v psychiatrických léčebnách (u bílých 162). Černí užívají komunální centra mentální péče téměř 2x více než bílí. Také abúzus alkoholu a drog je u nich o mnoho vyšší. Mongoloidé jsou v případě psychiatrických problémů zastoupeni méně, než by odpovídalo jejich počtu v populaci. Vzorec frekvence psychiatrických onemocnění je nezávislý na společenské třídě (Rushton, 1997a, s. 157).

Psychopatie

Zdá se, že mezi rasami existují rozdíly v míře psychopatie, a to nezávisle na rozdílech v inteligenci. Lynn (2002) sumarizuje výsledky (především amerických) výzkumů, které se závislostí míry psychopatie a etnickým původem zabývaly, a uvádí, že ve všech zkoumaných proměnných se mezi sebou jednotlivé rasy a etnika liší, a to (až na drobné výjimky) v tomto pořadí:

1. Afroameričané,
2. původní obyvatelstvo (indiáni),
3. Hispánci,
4. bílí Američané,
5. východní Asiaté.

Lynn zkoumal např. tyto kategorie:

poruchy chování, mravní vyspělost, kriminalita, znásilnění, manželství (nespokojenost, konflikty – včetně zabití partnera, sexuální věrnost), zanedbávání dětí včetně infanticidy, schopnost odložit slast, nezodpovědnost (rizikové sexuální chování, jízda bez bezpečnostních pásů, dopravní přestupky).

Zdá se, že tyto rozdíly jsou do jisté míry nezávislé na rozdílech v inteligenci mezi jednotlivými rasami nebo etniky. Herrnstein a Murray (1996, s. 327-340) srovnávali bílé Američany, Afroameričany a Hispánce stejného stáří (29 let) a inteligence (100 IQ). Rozdíly se u řady proměnných snížily, ale nezmizely.

Rasové a etnické rozdíly před a po kontrole pro IQ v procentech

	Černí	Hispanci	Bílí
Kriminalita	13	6	2
Kontrolováno pro IQ	5	3	2
Manželství	54	76	78
Kontrolováno pro IQ	58	75	79
Nezaměstnanost	21	14	10
Kontrolováno pro IQ	15	11	11
Nemanželské děti	21	14	10
Kontrolováno pro IQ	15	11	11
Chudoba	26	18	7
Kontrolováno pro IQ	9	11	6
Závislost na podpoře	49	30	13
Kontrolováno pro IQ	30	15	12

Pracovitost

Pracovní morálka Afroameričanů je horší než u jiných populačních skupin. Například Wilson (1996) uvádí, že 40 % zaměstnavatelů, kteří mají zkušenosti s černými, je považuje za apatické a arogantní. Pro černé je charakteristická chronická únava a celkově negativní pracovní návyky. Petterson (1997) uvádí, že jedním z faktorů vysoké nezaměstnanosti Afroameričanů je to, že jsou méně motivovaní hledat si práci než jejich bílí vrstevníci. Podle Levina (1997, s. 270) i mnoho autorů, kteří jinak černým nekriticky straní, uznává, že jejich selhání je často dáno impulzivitou a nedostatkem sebedisciplíny.^{16, 17}

¹⁶ Tabu o rozdílech v inteligenci vede k svalování viny na tzv. „motivační faktor“ – nedostatek aspirace. Říci o černých, že jsou pohodlní, je přijatelnější, než říci, že jsou málo inteligentní. Pravděpodobně však oba faktory hrají roli.

¹⁷ Z hlediska prosociálního chování je zajímavé sledovat, jak se jednotlivé etnické skupiny v USA podílejí na recyklaci odpadků. Howenstine (1993) uvádí toto pořadí: 1. bílí, 2.-3. černí a Asiaté, 4. Hispanci. Jako hypotézu uvádí, že rozdíly mohou být způsobeny např. přístupností ke sběrným kontejnerům. To však nevysvětluje, proč ekologové umístili kontejnery tak, a ne jinak.

Víra v osud

Lefcourt (1965) uvádí, že černí vidí sami sebe jako méně schopné ovlivnit svůj osud – nepovažují se za centrum kontroly. Mají tendenci považovat úspěch („a zákonitosti světa“) spíše za chaotické než za výsledek osobní snahy. Při výběru mezi dvěma riskantními situacemi s ekvivalentními výhrami, kdy v jedné závisí výsledek na náhodě a v druhé na odpovědi hráče, mají černí tendenci volit náhodnou variantu. Levin (1997, s. 75) uvádí, že černí v testech častěji než bílí odpovídají, že *mít štěstí je pro dosažení úspěchu důležitější než tvrdá práce.*

Chování ve škole

Kochman (1983) uvádí, že:

- Učitelé konzistentně hlásí lepší sociální přizpůsobení a méně hostilní agresivity u dětí v pořadí mongoloidní, europoidní, negroidní.
- V bílé třídě se zvedají ruce, žáci se hlásí. V černé třídě se vykřikuje a převládá názor, že *důležitější než řád je chuť* – černé dítě se může zapojit, kdykoliv se mu zachce.

Integrované a segregované školy a porucha osobnosti

Černí, kteří chodili do integrovaných škol, mají v osobnostních dotaznících deviantnější skóre než ti, kteří chodili do segregovaných škol. Environmentalistická hypotéza by předpokládala, že poruchy osobnosti se u černých vyskytují spíše kvůli segregaci. Ve skutečnosti má integrace negativní vliv na sebekoncepci černých dětí (Dahlstrom, Lachar a Dalhstrom, 1986).

Odlíšnost ve stylu komunikace

Bílí a černí se liší ve stylu komunikace, což může vést k mnohým nedorozuměním. Kochman (1983) uvádí, že komunikace:

- bílých je spíše tlumená, rezervovaná, věcná, neosobní a nevyzývavá (*non-challenging*), klidná a bez afektu,
- černých je naopak spíše konfrontační, čilá, plná života, prudká, hlučná, snadno přeroste v hádku.

Soulad s tělem

Levin (1997, s. 73) uvádí, že černí jsou více v souladu se svými těly a fyzickými potřebami. Potřebují více volnosti a tolerance pro pohyb. Rytmický styl chůze je odpověď na impulzy přicházející zevnitř.

Sebevědomí a pocit osobní cennosti

Levin (1997, s. 74–75) uvádí, že axiomem populární sociologie je, že černí mají menší sebevědomí. Větší frekvence kriminálních deliktů (např. za účelem získání módního zboží) je přisuzována zoufalé snaze získat souhlas vrstevníků jako pramene sebevědomí a seberepektu. Paradoxní je, že Afroameričané jsou ale v průměru ve většině zkoumaných znaků sebevědomější než bílí. To se týká především vzhledu, atraktivity, ale i kompetence ve čtení, vědě (ne však matematice) a sociálních vědách, a to přesto, že v těchto oblastech dosahují slabších výsledků a jsou si objektivních rozdílů vědomi. Černí chlapci obecně nedovolí realitě svých výkonů, aby ovlivnila jejich sebehodnocení. Černí dosahují horších výsledků, ale cítí se lépe. Podle Nyborga (1994) je to patrně důsledek steroidního vlivu (vyšší hladiny testosteronu).

Dahlstrom a spolupracovníci (1986) uvádějí, že černí mají větší tendenci než bílí zařazovat se v osobnostních dotaznících mezi „ty nejchytřejší“ – přestože mají slabší výsledky. Tato tendence je výraznější pro černochoy z venkova, jejichž výsledky jsou ještě slabší než výsledky černochoů z města. Učitelé uvádějí, že mnoho černých dětí má nerealistické aspirace. Častěji než bílí mají tendenci odpovídat v testech kladně na tento typ položek:

- Jsem důležitá osoba.
- Nijak by mě to neznepokojilo, kdyby se některý z členů mé rodiny dostal do konfliktu se zákonem.
- Pokud bych dostal možnost, dokázal bych dobře vést lidi.
- Často jsem musel poslouchat někoho, kdo toho věděl méně než já.
- Většina lidí raději použije nepoctivé prostředky k získání výhod, než aby o ně přišli.
- Bylo by lépe, kdyby téměř všechny zákony byly zrušeny.

Tyto odpovědi jsou hodnoceny jako cynické, vyjadřující nedůvěru a konflikt s autoritou, externalizující vinu a osobní problémy.¹⁸

¹⁸ S pocitem vyšší osobní hodnoty černých je konzistentní i fakt, že v USA páčejí méně sebevražd než bílí. Např. Sternberg (1998) uvádí, že ve věku 15–24 let páchá sebevraždu proporcionálně dvojnásobný počet bílých než černých. Rozdíl ve vyšším sebehodnocení negroidů platí i pro ženy, a to jak v oblasti vzdělávání, tak v spokojenosti se svým vzhledem (Levin, 1997, s. 75).

Televize a zábava

Podle Levina (1997, s. 77) se černí věnují zábavě více než bílí a utrácejí za ni více peněz:

- Černí se dívají v USA na televizi v průměru o téměř třetinu déle než bílí. Černí chodí dvakrát více do kina.
- Kupují si zhruba stejně elektronických her, ale o mnoho méně počítačů než bílí nebo Asiaté.

Helmreich (1982, s. 86) uvádí, že černí utrácejí více za:

- automobily (např. v roce 1966 měly 3 % bílých i černých Američanů Cadillac, přestože příjem černých byl znatelně nižší),
- luxusní oblečení.

Helmreich, jako radikální environmentalista, to vysvětluje snahou černých ukázat opresivní společnosti, že něco dokázali. Spíše se zdá, že tento druh alokace prostředků má vztah k reprodukčnímu chování.

Odložení slasti

Černé děti dávají přednost menší odměně hned před větší odměnou později. Mischel (1961) provedl experiment, ve kterém dětem nabízel čokoládu, kterou mohly mít hned, ale pokud by počkaly týden, dostaly by dvě. Černošské děti jednoznačně preferovaly jednu čokoládu hned. Bílé děti z kontrolní skupiny dávaly přednost větší odměně později. Mischel uvádí, že rozdíl byl tak velký, že si experiment nevyžádal statistické zhodnocení výsledků.

Na neschopnosti odložit slast se podílejí tyto faktory:

- extrémní orientace na přítomnost,
- impulsivita,
- nedostatek volní kontroly/ nedostatečně vyvinuté superego.

Podobný experiment byl prováděn na jihu USA (Price-Williams a Ramirez, 1974). Desetiletým dětem bylo např. nabídnuto 10 dolarů hned, nebo 30 dolarů za měsíc (event. menší čokoláda/dárek hned, nebo větší později). Mezi Afroameričany a Hispánci byl ve schopnosti odložit slast malý rozdíl (preferovali okamžité uspokojení), ale významný rozdíl byl zaznamenán mezi těmito dvěma skupinami a bílými Američany.

Neschopnost odložit slast ovlivňuje pravděpodobnost kriminálního chování. Většina krádeží je páchána lidmi, kteří chtějí „malé množství hned“.

Mortalita

- Rushton (1997a, s. 150–152, 269) sumarizuje přehled mortality:
- Černí mají vyšší úmrtnost ve všech věkových skupinách.
 - V různých profesních skupinách mají černí větší úmrtnost než bílí. Např. v americkém námořnictvu za období 1974–1978 měli černí vyšší úmrtnost. Příčinami byly nehody, násilí, nesprávné užívání léků, utopení, střelba apod.
 - Dětská úmrtnost černých je vyšší. Rozdíl se objevuje i u dětí, jejichž oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání. Důvodem je, že černé děti se častěji rodí s podváhou.
 - V roce 1930 měli příslušníci nejnižší příjmové skupiny v Anglii a Walesu o 23 % větší pravděpodobnost úmrtí v kterékoli věkové skupině, v roce 1970 rozdíl vzrostl na 61 % a v roce 1980 na 150 %. Tento vzrůstající rozdíl je paradoxní vzhledem k tomu, že moderní zdravotnictví se snaží minimalizovat rozdíly v kvalitě zdravotní péče mezi chudými a bohatými. Podobné rozdíly v mortalitě byly zaznamenány např. ve Francii, Maďarsku a USA. Důvodem může být, že geny odpovědné za zdraví a dlouhověkost se častěji vyskytují u osob z vyšších společenských vrstev.

Zdravotní problémy černých jsou připisovány zlobě a stresu z rasismu. Důvody však opět budou spíše biologické. Maclean a spolupracovníci (1974) uvádějí, že výška krevního tlaku negativně koreluje s množstvím bílých genů.

5. Reprodukční chování**Sexualita**

Rushton (1997a, s. 262) uvádí, že v reprodukčním chování existují rasové odlišnosti ve frekvenci pohlavních styků (manželských, předmanželských i mimomanželských), sekundárních pohlavních znaků (výška hlasu, svalstvo, velikost hýždí, prsou a genitálií), hladiny androgenů a sexuálních postojů. Negroidní a mongoloidní rasy tvoří konce spektra, uprostřed je europoidní rasa.^{19, 20}

¹⁹ Černí se chovají promiskuitněji i jako homosexuálové. Prost a Vincent (1993, s. 326) uvádějí, že stabilní vztah trvající déle než 5 let mělo 31 % bílých homosexuálů, ale pouze 8 % černých.

²⁰ Zajímavé je, že mongoloidé jsou náchylnější věřit v oslabující vliv soulože (Ford a Beach, 1951).

Ideologická agenda proti zdrženlivosti

Jistá část odborné veřejnosti se staví ke studiu rozdílů v sexualitě mezi rasami velmi negativně. Pokud někdo poukazuje na větší sexuální aktivitu černých, reagují např. takto (Zuckerman a Brody, 1988):

podivínská naivita, etnocentrická předpojatost, puritánská senzitivita, transparentní rasová pseudověda...

Mluvit o sexuální abstinenci je prý hloupé, netolerantní a represivní. V pozadí je strach z urážky černých, jejichž sexuální chování není pro bílé normou.²¹ Podle některých teorií bílí muži pocítují mytický strach z černých jako sexuálně superiorních a mstí se jim za to pomluvami.

Testosteron a libido

Rushton (1997a, s. 170) sumarizuje:

- Hladina testosteronu je u europoidní rasy vyšší než u negroidů. Rozdíl se pohybuje v rozmezí od 3 % (u starších vojenských veteránů) až po 19 % (u studentů).
- Testosteron je facilitátorem libida. Jeho vyšší hladina vede k častějšímu vyhledávání sexuálních aktivit.

AIDS

Černí jsou disproporčně zastoupeni mezi HIV pozitivními (UNAIDS, 1999):

Skupina	Procento nakažených
---------	---------------------

Afričané	8
Afroameričané	2
Bílí Američané	0,4
Evropané	0,2
Asiaté	0,07
Asiaté v USA	0,05

²¹ Taneční styl černochů často imituje sexuální akt. Tyto prvky bývají jen velmi vzácně přítomny v tanci europoidů. V této souvislosti by byla zajímavá mezikulturní (a historická) analýza tanečních stylů.

Dvojvaječná dvojčata Frekvence dvojvaječných dvojčat (Bulmer, 1970)

Rasa	Počet dvojvaječných dvojčat na 1000 porodů
Mongoloidní	4
Europoidní	8
Negroidní	16

Frekvence porodů vícčrat souvisí se zvýšenou hladinou gonadotropního hormonu:

- Některé africké populace mají i více než 57 dvojčat na 1000 porodů. Stejný trend platí i pro další vícčrata.
- Dvojvaječná dvojčata jsou častější u žen, které nepatří k vyšší společenské třídě.

Počet jednovaječných dvojčat je konstantní pro všechny skupiny – 4 na 1000 porodů. Jednovaječná dvojčata vzniknou rozdělením oplodněného vajíčka na dvě identické části. Nesouvisí tedy s počtem vajíček připravených k ovulaci.²²

Velikost genitálií a nevěra

Ridley (1999, s. 178–179) uvádí, že čím větší pohlavní žlázy mají samci toho kterého druhu, tím promiskuitnější jsou jejich samice. Nejlepší, co může samec udělat, je produkovat mnoho spermií, a tím zvýšit své šance na reprodukční úspěch.

Podle jedné teorie v prostředí vysoké promiskuity získá samec s větším penisem reprodukční výhodu nad jinými samci. Delší penis umožní spermiím, aby se dostaly rychleji k vajíčku. Větší varlata umožňují přítomnost většího počtu spermií v ejakulátu (Baker a Bellis, 1995).

²² Ve smíšených manželstvích závisí frekvence narození dvojčat (a vícčrat obecně) na rase matky, a ne otce.

Erektovaný penis	délka (cm)	průměr (cm)
Mongoloidní	10–14	3,2
Europoidní	14–15,3	3,3–4,1
Negroidní	15,9–20,3	5,1

Podle Rushton a Bogaert (1987)^{23, 24}

Bílí mají větší varlata než Asiaté. Velikost varlat koreluje s frekvencí pohlavních styků. Zjistilo se např. (Harvey a May, 1989), že bílí produkují dvojnásobné množství spermií než Číňané. Rozdíl nezmizí ani po korekci pro velikost těla. Bohužel patrně neexistují žádné údaje o velikosti varlat a produkci spermií u negroidní rasy.

Baker a Bellis (1995) uvádějí, že mezi černou populací jsou nevěry častější než mezi bílou. Např. v americkém výzkumu z roku 1963 se zjistilo, že procento dětí, jež byly vychovávány mužem, který si myslel, že je jejich biologický otec, ale ve skutečnosti nebyl, bylo u bílých Američanů 1,4 a u černých Američanů 10,1.

Sex ratio

Sex ratio, tj. poměr narozených mužů a žen, souvisí s hladinou gonadotropních látek. Sex ratio je nejnižší v negroidní populaci a nejvyšší v mongoloidní. Alespoň částečně jsou za to odpovědné vysoké hladiny gonadotropních hormonů u černých žen (James, 1986). Obecně se dá říci, že nižší sex ratio, tj. větší počet žen než mužů, je typické pro *r*-strategie (např. Bereckzkei, 1993; Bereckzkei a Dunbar, 1997).²⁵

²³ Rozdílnost ve velikosti penisů vede i k různým normám pro velikosti kondomů.

²⁴ Někteří považují Bakerovy výzkumy vztahu mezi velikostí penisu a zvýšenou pravděpodobností oplození ženy za nevědecké spekulace. Alternativní (i když také značně nepravděpodobnou) teorií je, že velikost penisu mohla mít funkci v rámci sexuální selekce, tj. ženy si vybíraly muže s větším penisem. I přes spekulativnost těchto teorií mají údaje o velikosti penisů v kontextu této knihy význam pro diskusi o pravdivosti stereotypů – viz dále.

²⁵ Ridley (1999, s. 102) uvádí, že poměrně vysoké hladiny gonadotropních hormonů (tj. hormonů, jež u žen ovlivňují vývoj pohlavních orgánů) v těle matky zvyšují pravděpodobnost početí dcery. Není známo, jak toho hormony dosahují, ale předpokládá se, že mění složení hlenu děložního krčku, či dokonce pII poševního prostředí, a tím ovlivňují relativní úspěch spermií X a Y při oplodnění.

Výběr partnera

Se zajímavou myšlenkou přišel Masters (1984). Domnívá se, že K-stratégové dávají přednost partnerům, kteří jsou jim geneticky podobní (K-stratégové nejsou tzv. *risk takers*), na druhé straně r-stratégové nutně nepreferují podobnost, částečně proto, že vyhledávají novost. Podle Masterse bude podobnost partnerů menší u r-stratégů. Tuto teorii dokládá např. tím, že mezi etnické vztahy jsou častější u chudších r-skupin (např. na Havaji) než u bohatších K-skupin.

Rodina

Rozvodovost

Rozvodovost se nejčastěji vyskytuje u negroidů. V roce 1989 připadl v USA u bílých na dva sňatky jeden rozvod, u černých dva rozvody na tři sňatky. U mongoloidů je rozvodovost daleko menší. V zásadě nebyli předmětem výzkumů, jelikož se zdá, že v tomto ohledu nemají problémy (Jaynes a Williams, 1989).

Nemanželské děti

Nemanželské děti, tj. děti narozené svobodným matkám, se častěji vyskytují u negroidů. Např. v USA je 75 % dětí, které se narodí černým matkám do dvaceti let, nemanželských, v porovnání s 25 % u bílých. Teenageři tvoří věkovou skupinu odpovědnou za 50 % všech prvoporodů (Jaynes a Williams, 1989).

Africký model rodiny

Podobná struktura rodiny jako u Afroameričanů existuje i v Africe, jižně od Sahary. Draper (1989) charakterizuje africký model takto:

- raný začátek sexuální aktivity,
- volná emocionální pouta mezi partnery/manželky,
- očekávání mnoha sexuálních partnerů a dětí z těchto vztahů vzešlých,
- nižší primární péče s častou výchovou dětí jinými, aby mohli rodiče zůstat atraktivní pro potenciální budoucí sexuální partnery,
- zvýšená kompetice o ženy společně s nižší péčí o potomky,
- vyšší fertilita.

Např. u kmene Herero v jihozápadní Africe se muži nežení do svých 35–40 let, ale téměř všichni do té doby zplodí děti se svo-

bodnými ženami (takto zplozené děti nejsou nijak sociálně stigmatizovány). Muži příliš nepracují, hlavní práci spojenou s obživou vykonávají ženy a děti. Mužská práce pro rodinu není tradicí (a to ani ve městech). Pokud oba partneři pracují a vydělávají, každý má svůj vlastní účet. Muži očekávají, že budou mít „pohodu“ (*substantial leisure*). Jejich energie není usměřována do výchovy dětí, ale do další reprodukce. V porovnání s jinými v rozvojovém světě ukončují africké matky intenzivní péči o dítě dříve. Jakmile dosáhne jednoho roku života, předá matka dítě jiným pečovatelům – nejčastěji starším dětem a prarodičům. Obecně se dá říci, že biologičtí rodiče nepředpokládají, že budou hlavními zaopatřovateli svých dětí.

6. Kriminalita

Napadení, vraždy a loupeže

V USA v roce 1985 připadlo na Afroameričany 50 % všech případů napadení a vražd a 66 % zatčených pro loupeže, přestože tvořili 12 % populace. Podle odhadů kriminologů se Afroameričan dopustí trestných činů, jako jsou vražda, znásilnění, vloupání nebo ublížení na zdraví, 10x častěji než bílý Američan. Kriminalita Afroameričanů stoupá s jejich početním zastoupením v té které populaci (Wilson a Herrnstein, 1985).²⁶

Předpojatost policie a justice

Někteří se domnívají, že vyšší kriminalita černých je způsobena předpojatostí policie a justičních orgánů. Wilson a Herrnstein (1985) ale uvádějí, že vzhledem k tomu, že stejný počet obětí hlásí, že útočník byl černý, nemůže být statistika připisována rasové předpojatosti policie.

Vězeňská populace

Gilliar a Beck (1995) uvádějí, že více než polovina vězeňské populace v USA je černá. V roce 1994 bylo z Afroameričanů nad 18 let uvězněno 6,75 %, u bílých Američanů to bylo 0,86 %. Taylor a Whitney (1999) uvádějí, že v USA je na 100 000 obyvatel té které

²⁶ Vyšší kriminalita černých není omezena pouze na muže. Např. Gary (1987) uvádí, že pravděpodobnost, že černá žena zavraždí svého manžela, je v porovnání s bílými Američany 8x vyšší.

rasy/etnické skupiny uvězněno 1571 černých, 688 Hispánců a 193 bílých.

Populární názory na viktimizaci černých

Někteří mají tendenci tvrdit, že černí se často stávají útokem bílých. Ve skutečnosti je to naopak. Levin (1997, s. 293–295) shrnuje:

- Proporcionálně zabijí černí 22x více bílých než naopak.
- Černý 11x častěji znásilní bílou ženu než bílý černou.
- 3 % kriminality bílých je směřováno proti černým, ale 67 % kriminality černých je směřováno proti bílým.

Rushton uvádí (1997a, s. 243), že v průměru jeden z 38 černých každý rok násilně napadne bílého, černého napadne jeden z 2,298 bílých.

Kriminalita bílých límečků

Wilson a Herrnstein (1985) uvádějí, že černí jsou disproporčně zastoupeni i v kriminalitě bílých límečků, např. v roce 1980 bylo z celkového počtu odsouzených za podvody a padělání 33 % černých, za zpronevěry 25 % černých.

Kriminalita ve světě

Někteří lidé mají tendenci vysvětlovat si kriminální chování černých jako důsledek útlaku a ghetta. Pravděpodobnějším vysvětlením se zdá, že hlavním faktorem byla oddělená evoluce, která vedla k tomu, že normy pro bílé se černým jeví jako patologické a naopak. Důkazem toho by mělo být, že kriminalita černých je větší než bílých kdekoli na světě, a to včetně jejich domovských států. Rushton (1997a, s. 157–160) shrnuje:

- Podobné výsledky jsou např. v Londýně. Přestože je v populaci 13 % černých, odpovídají za 50 % kriminality. Tmaví europoidé z Pákistánu, Indie a Bangladéše, přestože jsou současní imigranti, nemají vyšší kriminalitu než bílá populace.
- V Torontu tvoří podle neoficiální statistiky černí 2–5 % populace a jsou odpovědní za 32–40 % kriminality. Imigranti z oblasti Pacifického Rimu jsou v počtech trestných činů zastoupeni méně, než by odpovídalo jejich počtu v populaci.
- Africké a karibské země hlásí dvojnásobný počet násilné kriminality (vražda, znásilnění, vážné ublížení na zdraví) než evropské země a 3x více než země Pacifického Rimu.

Realita je taková, že kriminalita černých i v zemích, kde žijí téměř pouze černí, je srovnatelná s jejich kriminalitou v USA.

Kriminalita a *r*-strategie

Ellis (1987) uvádí univerzální demografické korelace kriminálního chování a znaků typických pro *r*-strategii:

1. Větší počet sourozenců (i nevlastních).
2. Rodiče nežijí spolu.
3. Kratší doba těhotenství (kriminální delikventi se častěji narodí předčasně).
4. Rychlejší nástup sexuality.
5. Méně stabilní vztahy (tzv. *bonding*).
6. Nižší rodičovské investice.
7. Kratší dobu života.

Všechny tyto znaky odpovídají životnímu stylu negroidů.

Biologické studie a politická agenda

Všechny genetické a biologické studie na pachatelích kriminálního chování byly prováděny na bílých, vzhledem k tomu, že protestní pochody zabránily výzkumu na černých (Gibbs, 1995).

Testosteron, agresivita a delikvence

Dabbs a Moriss (1990) uvádějí, že nejvyšší hladinu testosteronu mají v průměru negroidé a nejnižší mongoloidé. Europoidé jsou uprostřed. Hladina testosteronu pozitivně koreluje s delikvencí v dětství i dospělosti, požíváním drog a alkoholu, vojenskou neposlušností a množstvím sexuálních partnerů. Testosteron je facilitátorem agresivity a libida. Nyborg (1994) poukazuje na to, že hladina testosteronu klesá s věkem výrazněji u černých, což by mohlo vysvětlovat, proč kriminalita bílých a černých po 40. roce věku konverguje.²⁷

Intelligence, morálka a delikvence

Vztah intelligence a morálky shrnuje Levin (1997, s. 55):

- Průměrné IQ vězňů je 92.
- Chlapci s nízkým IQ mají tendenci být agresivnější.

²⁷ Zvýšená hladina testosteronu pravděpodobně není důsledkem diskriminace, jelikož stres a ztráta společenského statusu hladinu testosteronu u primátů a u mužů redukuje (Kemper, 1990).

- Schopnost morálního uvažování pozitivně koreluje s inteligencí (především verbální) a s prosociálním chováním ($r = 0,28$).
- Korelace mezi IQ a čestností/altruismem se pohybuje v rozmezí $r = 0,32-0,62$.

Existuje negativní monotonický vztah mezi krutostí/závažností delikvence a IQ (Lynam, D. et al., 1993). Sociální patologie mají inverzní vztah k IQ - v posledním kvartilu (tj. pod IQ 90) je 5x více výskytu než v prvním kvartilu (tj. nad IQ 110) (Jensen, 1998, s. 271).

Zabíjecí technologie a sebekontrola

Zajímavý názor je, že násilí vzroste, když skupina adoptuje zabíjecí technologie, které sama nevyrobila. Levin (1997, s. 178-181) předpokládá, že sebekontrola před zneužitím jde ruku v ruce s intelektem a jinými vlastnostmi, které vedou k vynálezu a výrobě zabíjecích technologií. U populace, která zabíjecí technologie pouze adoptovala a nevymyslela, se nevyvinuly kontrolní mechanismy před jejich zneužitím. (Podobně jako se u skupin, které neobjevily fermentaci, nevyvinula tolerance na alkohol.)

Faktem je, že zbraň nosí mnohem více mladých černochů než bělochů a jsou připravenější ji použít, a to i v hádkách, které bílí považují za triviální. Komunikační styl černých je více konfrontační. Vážnou roli hraje i neshoda mezi černou emocionalitou a odpověďmi bílých, kteří špatně interpretují černou reaktivitu (křik, zlost).²⁸

Média a politická korektnost

Média přistupují ke kriminalitě bílých a černých asymetricky. Poměrně časté vraždy bílých černými jsou málokdy publikovány, vzácnější útoky bílých na černé jsou skandalizovány (Levin, 1997, s. 295).

Připravenost k násilí a evoluce

Rushton (1997a, s. 231) se domnívá, že připravenost k násilí měla u *r*-stratégů v minulosti adaptivní funkci. *K*-stratégové budují centralizované systémy s regulovanými komunikačními mecha-

²⁸ Samotná dostupnost zbraní ještě nevede k vyššímu počtu vražd. Příkladem by mohlo být Švýcarsko, kde každý dospělý muž vlastní zbraň, ale počet vražd je zde velmi malý.

nismy, v nichž jedinci nejdříve usilují o místo v hierarchii, které jim posléze umožní přístup ke zdrojům v závislosti na jejich postavení. Naproti tomu *r*-stratégové budují méně centralizované organizace, ve kterých se častěji komunikuje „tváří v tvář“ a osobní dominance hraje velkou roli. Pokaždé, když se objeví nové zdroje, znovu se o ně bojuje.²⁹

Sex ratio a kriminalita

Existuje teorie (Messner a Sampson, 1991), že vyšší kriminalita černých je způsobena tím, že v černé populaci je více žen než mužů (negroidé mají obecně nižší sex ratio). Nedostatek mužů vede k vyššímu počtu svobodných matek, které nestačí na výchovu dětí a žijí v chudých poměrech, z něhož je pro mnohé jedinou cestou právě kriminalita (viz *environmentální r-strategie*). Vyšší kriminalita vede k uvěznění nebo úmrtí a tím přibývá svobodných matek a vzniká bludný kruh.

Předsudek, nebo zkušenost?

Prohlášení, že černí častěji kradou a jsou nespolehlivější, není rasistické, pokud je podloženo důkazy. Neochota taxikářů zastavit černému, event. podezřívavost policistů jsou vysvětlitelné černošskou kriminalitou. Necht taxikářů brát černé se vykládá jako rasismus, ale pokud je rasismus definován jako iracionální averze, není to rasismus. Stejně racionální je, když policie zastaví skupinu černých mladíků v drahém autě, aby se přesvědčila, zda auto není kradené.

Levin (1997, s. 214) uvádí, že v současných USA mohou černí věřit bílým více než jiným černým, tj. jinými slovy, sami černí se chovají podle ortodoxní definice rasisticky.

Nezaměstnanost a kriminalita

Mnozí mají tendenci vysvětlovat vysokou kriminalitu nezaměstnaností. Zjistilo se však, že pokud nezaměstnanost přispívá k zločinnosti, tak pouze velice málo. Levin (1997, s. 312) uvádí některé údaje:

- procento nezaměstnanosti v USA se v letech 1961 až 1969 snížilo z 6,6 % na 3,4 %, ale zločinnost stoupla v průměru 2,5krát.

²⁹ Dalo by se říci, že tzv. *pecking order* je u *r*-stratégů daleko chaotičtější a labilnější.

- kriminalita černých je disproporčně vysoká ve všech socioekonomických třídách,
- některé studie našly pozitivní vztah mezi nezaměstnaností a kriminalitou, ale vždy se jednalo o velmi slabý vztah.

Kaiser (1994, s. 117) uvádí, že nezaměstnanost tvoří pouze jednu dimenzi v kriminogenním výčtu nedostatků a že:

Nouze a bída spodních sociálních vrstev nemohou si proto již činit nárok na tradiční kauzální vysvětlení, natož být pak jedinou příčinou kriminality.

Sebevědomí a agresivita

Někteří se domnívají, že černí páchají kriminalitu z důvodů deprivace. Zjistilo se ale (Baummeister, Smart a Boden, 1996), že mezi sebevědomím a agresivitou je přímá úměrnost, tj. čím je kdo sebevědomější, tím spíše bude agresivnější. Levin (1997, s. 313) uvádí, že kriminalita mladých delikventů prostě nevypadá jako výraz zoufalství.

7. Sport

Biologické odlišnosti jako předpoklady vysokých výkonů

Úspěšnost černých ve sportu do velké míry určují biologické předpoklady (Entine, 2000). Černí jsou výborní ve sportech vyžadujících běh a skok, ale ne v plavání. Např. na olympijských hrách v Barceloně v roce 1992 vyhráli černí běh na všechny vzdálenosti, ale žádný se nekvalifikoval do plaveckého týmu USA. Pravděpodobně je hlavním faktorem selhání v plavání vyšší hustota kostní hmoty (o 5 až 20 %).³⁰

Západní Afričané mají poněkud jiné složení svalové hmoty (např. významně více rychle se stahujících vláknecích ve svalech) a anaerobních enzymů než bílí. Rychle se stahující vlákna ve svalech poskytují výhodu v explozivních, krátkou dobu trvající výkonech, jako je např. sprint. Afričané z východní a jižní Afriky mají svaly, které umožňují větší výdrž, vzhledem k tomu, že produkují málo kyseliny mléčné a jiných produktů svalové únavy. Rozdíly

³⁰ Tyto rasové rozdíly jsou důležité pro léčbu osteoporózy a zlomenin, zvláště u starších osob.

v hustotě kostí začínají již v prenatálním období. Černí mají vyšší hustotu vápníku v kostech, větší celkové množství draslíku a více svalové hmoty. Dalšími faktory podmiňujícími úspěchy černých (s variacemi mezi jednotlivými subpopulacemi) v některých druzích sportu jsou: méně tělesného tuku, delší nohy, užší boky a lehčí pánve.³¹

Černí jsou nejlepší ve sportech, které vyžadují rychlé reflexy a okamžitou fyzickou připravenost, jako jsou box, sprint, skoky, basketbal, běh přes překážky. (Rozdíly v běhu a skoku se objevují již v 5 letech.) Méně úspěšní jsou ve sportech a disciplínách, které vyžadují koncentraci. Zajímavou analýzu provedli Worthy a Markle (1970), srovnávali úspěšnost bílých a černých Američanů v rámci jednoho typu sportu tak, aby eliminovali socioekonomické faktory. Zjistili, že i v rámci jednotlivých sportů jsou černí lepší v aktivitách, které vyžadují okamžitou reakci a horší v aktivitách, které umožňují hráči zvolit si vlastní tempo (tzv. *self-paced*). Např. v baseballu jsou černí disproporčně zastoupeni mezi pálkaři (*hitters*) ve srovnání s nadhazovači (*pitchers*), event. v basketbalu jsou černí úspěšnější při střelení košů ve hře a méně úspěšní ve střelení při přerušení hry.

Černí nemají prakticky žádné zastoupení v závodním šachu, bridži, scrabble a dalších hrách, které vyžadují mentální schopnosti.

Styl hry a chování

Levin (1997, s. 114–116) sumarizuje přístup černých ke sportu:

- větší důraz na stylový komponent hry a expresivní charakter výkonu,
- důraz na individualismus, eleganci, expresi – u bílých převládá spíše podřízené jedince týmu a cílu zvítězit,
- tzv. „trash talk“ – proud arogantního dobírání si protivníka s cílem ho zahanbit a ponížit, který je bílým ideálům sportu cizí.

Proč sport?

Environmentální vysvětlení je, že se černí věnují basketbalu proto, že je to pro ně cesta z chudoby. Nezdá se však, že by to bylo

³¹ K tématu viz i článek *Sport a geny* (Grasgruber, 2002)

dostačující vysvětlení. Ambicióznost vede k tréninku, jenže i bílí trénují, ale s menšími úspěchy. Existují různé, často velmi nepravděpodobné sociologické teorie, které přičítají úspěchy černých v některých druzích sportu environmentálním vlivům, např. že bílí nechávají černé vyniknout ve sportu, aby posílili stereotyp o černé fyzičnosti (= animálnosti). Problém je v tom, že sociologické hypotézy, na rozdíl od fyziologických, nevysvětlují vzorec černých výkonů.

IV. Sociální důsledky rasových rozdílů

Sociální politika

Oponenti existence rasových rozdílů nejsou schopni oddělit svoji politickou agendu od vědeckého objevování pravdy. Ale efektivní sociální politika musí být založena na pravdivých vědeckých poznacích spíše než na populárních předpokladech a domněnkách. Sociální problémy chudoby, zločinnosti, drog a nezaměstnanosti mají často etnickou dimenzi – ať v rozvojových, postkomunistických nebo západních zemích.

Soužití *r*- a *K*-strategů

Soužití *r*- a *K*-strategů vede k tzv. *paradoxu fertility* – tj. k inverznímu vztahu mezi fertilitou a bohatstvím. Pokud je dost zdrojů, selekční tlaky nefungují a *r*-strategové mají oproti *K*-strategům výhodu. Je pro ně nejvýhodnější se rychle množit a žít ze sociálních dávek. (Tak to jde až do chvíle, kdy dojde ke krizi/vyčerpání prostředků.)

Zločinnost, drogy, nemanželské děti a neúspěchy ve vzdělání mohou být v moderní Americe chápány jako patologie, ale z neodarwinistického hlediska je chování pokládáno za neadaptivní, pouze pokud vede k reprodukčnímu neúspěchu.

Levin (1997, s. 188, 259, 349) uvádí, že Afroameričané mají 1,3 dítěte na jedno dítě bílých Američanů. Třicet tři procent černých dětí (a matek) je podporováno téměř výlučně ze zdrojů bílých, se kterými nejsou geneticky příbuzní. Úspěch černých v získávání zdrojů od bílých, které by bílí jinak mohli věnovat svým vlastním dětem, je způsob exploatace prostředí, který nemá v přírodě téměř obdobu.

Po zavedení sociálních podpor se zvýšil počet svobodných matek a nezaopatřených dětí. V roce 1960 bylo 2 % bílých a 22 % černých dětí nemanželských. V roce 1982 bylo 8 % bílých a 52 % černých dětí nemanželských. V roce 1997 bylo 66 % černých dětí nemanželských a většina černých rodin bez otce je na podpoře. Dvacet jedna procent černých a 4 % bílých žen dostávalo podporu pro nezaopatřené děti.

Štědré sociální dávky jsou hazardem. Není důvod pracovat, když vás ostatní podporují. Sociální podpora se stala multigene-

račním způsobem obživy mezi černou podtřídou. Podpora by byla v celočernošské populaci nestabilní. Za každý dolar, který zaplatí černí do státní pokladny, dostanou 6,83 dolaru, zbytku populace se za každý zaplacený dolar vrátí 63 centů.¹

Vzrůst černých svobodných matek může ilustrovat reakci genotypu na proměnu prostředí. Zdá se, že genotyp *r*-strategů odpovídá na zvýšenou dostupnost státních podpor od roku 1960. Tentýž princip platí u kriminality – kriminalita černých vzrostla za posledních padesát let více než kriminalita bílých, což bylo pravděpodobně důsledkem nižší sociální kontroly a obecně nižších trestů.

Životní úroveň a města rozvojového světa v Americe

Velice špatné sociální a finanční podmínky, bída, drogy a kriminalita, mateřství nezletilých a nízká úroveň vzdělání v městských černošských centrech jsou obrovským problémem pro budoucnost. Životní úroveň a zpuštělost je úměrná proporciálnímu zastoupení černých v té které oblasti. Města s početnou černošskou populací fyzicky chátrají. Jedním z příkladů je Detroit, kterému se přezdívá *America's first Third World City* – tj. první americké město třetího světa.

Levin (1997, s. 150–152) uvádí, že segregace snižuje úroveň bydlení černých, a zároveň se ptá proč. Jak to že pouhý fakt, že je vyšší počet černých v oblasti, snižuje kvalitu bydlení? Když odejdou bílí, zvyšuje se chudoba. Typická stížnost je, že si bílí berou pracovní příležitosti s sebou. Ti, kteří mají takovýto názor, však již nevysvětlují, co brání černým v tom, aby si tato pracovní místa přivlastnili.

Afrika dnes

Levin (1997) popisuje situaci v Africe takto:

- Ekonomické investice do Afriky nebyly doprovázeny ekonomickým růstem ani nezabránilo tomu, aby se Afrika nevrátila do předtechnologických podmínek. Africká ekonomika se po odchodu koloniálních mocností na rozdíl od ekonomiky jižní

¹ Zajímavé je, že rasové rozdíly ve finanční závislosti na státu a nemanželských dětech zůstávají, i když je IQ kontrolováno (Herrnstein a Murray, 1996).

Asie rozpadla, a to i přes ohromné množství peněz ze zahraniční pomoci. V době počítačů je v mnoha afrických městech obtížné dostat se k telefonu.

- Africké společnosti jsou nefunkční, v roce 1993 byla produkce potravin o 20 % menší než v roce 1970. Mezinárodní obchod prakticky neexistuje, což kontrastuje s ekonomickým boomem v asijských zemích.
- Argument, že rozpad afrického hospodářství je důsledkem toho, že je postkoloniální země nepřipravená na nezávislost, může vést k otázce: *A kdo připravil Evropu na nezávislost?*^{2, 3}

Řada ekonomů analyzovala význam různých faktorů, jako jsou klima, etnická diverzita, geografická poloha, nezaměstnanost apod. a srovnávala situaci s jinými zeměmi (především v Asii) a dospěla k závěru, že tyto faktory neposkytují dostatečné vysvětlení pro nízkou úroveň v Africe. Oním chybějícím faktorem je patrně nižší inteligence populace (Lynn a Vanhanen, 2002).

² Je možné, že k ekonomické katastrofě přispěl socialismus, který byl v Africe institucionalizovaný po skončení kolonizace. Podobně jako Sovětský svaz a Čína, které měly a mají talentovanou populaci, ale ekonomicky byly a jsou slabé. Dalším faktorem mohou být státní dluhy, jejichž splácení ochromuje ekonomiku.

³ Lze připustit, že neschopnost Afričanů vytvořit demokratickou společnost souvisí s jejich silnou potřebou individuální dominance.

V. Otázka viny a trestu

V politických kruzích v USA převládá názor, že bílí poškodili v průběhu historie černé. Současná nepříznivá situace většiny Afroameričanů je podle těchto názorů zapříčiněna útlakem a útlakem v minulosti. Bílí Američané jsou povinni splácet svůj morální dluh vůči černým Američanům. Černí požadují kompenzaci ve vzdělání a zaměstnání (pozitivní diskriminaci). Bílým se vnučuje, že nesou vinu na každém selhání černých. Je přirozené, že se o tom chtějí přesvědčit. Sociální rozdíly mezi rasami jsou viděny perspektivou viny a je důležité zjistit, zdali je pocit viny oprávněný. Pokud by byli černí stejně talentovaní jako bílí, pak by byl útlak jediné vysvětlení.

Důležité je si uvědomit, že bez ohledu na to, kolik bezpráví se na černých spáchalo, není morálně odůvodnitelné uplatňovat právo kolektivní viny. Potrestání mají být pouze ti, kdo se provinili. Z těch dnes žije jen málokdo. Proč by měl nést dnešní mladý Američan vinu za to, že jeho předek byl otrokář? Ti, kteří jsou dnes afirmacími zákony diskriminováni, nejsou ti, kteří černým ublížili.

1. Afirmací akce a pozitivní diskriminace

L. Johnson v roce 1965 zahájil afirmativní akci slovy:

Nevezmete člověka, který byl léta spoután řetězy, neosvobodíte ho a nepostavíte na startovací čáru a neřeknete mu: Teď jsi svobodný, abys mohl soutěžit s ostatními.

V té chvíli paradoxně začal tzv. *black racism* – tj. speciální zacházení s Afroameričany na základě toho, že jsou příslušníky negroidní rasy. Začala éra kompenzační diskriminace. Afirmací zákony začaly privilegovat černé.

Vzdělávání

Levin (1997) sumarizuje:

- Stovky miliard dolarů byly investovány do *Head Start* (tj. obdoba přípravky před vstupem na základní školu), existují tisíce tréninkových programů, stipendií, cen pro černé (ale i pro Hispánce a pro ženy).
- Bílé dítě, kdyby bylo černé, a skórovalo v IQ-testech jen o něco více, než je bílý průměr, bude zařazeno do programu, který

financuje veškeré vzdělávání na elitních univerzitách (cca 130 000 dolarů).

- Veřejné školy utrácí v průměru více za černé dítě než za bílé, protože s černými dětmi je více výchovných a vzdělávacích potíží.
- V New Yorku nedostávají střední školy pro nadané více než jiné střední školy, jejichž studenti, kteří jsou disproporčně černí, jsou jen s obtížemi gramotní. Z 8,6 miliard, které vydá každý rok stát na přímo na studenty, jde 92 % na postižené a pouze 0,1 % na nadané.
- Černí mají přednost při přijímání na vysoké školy i přes horší výsledky.

Jaynes a Williams (1989) upozorňují, že velké úsilí o pozvednutí vzdělání černých vede k paradoxům – vzdělání stoupá, ale socioekonomický status klesá (především u mužů).

Pracovní příležitosti

Afroameričané mají přednost před bílými Američany při přijímání do zaměstnání (Levin, 1997, s. 262–269):

- Černí získávají lepší místa než bílí se stejnými schopnostmi.
- Černých lékařů je cca 4x více, než by se dalo očekávat na základě rozložení IQ v populaci. Je to z velké části důsledek toho, že jsou černí rekrutováni z nižších IQ-pozic než bílí.¹

Herrnstein a Murray (1996, s. 340) uvádějí, že pro obhájce práv etnických menšin může být potěšující zpráva, že bílí Američané a Hispánci se stejnými kognitivními schopnostmi mají stejnou pravděpodobnost, že vystudují vysokou školu a budou mít lukrativní zaměstnání (*white-color job*). U Afroameričanů je tato pravděpodobnost ještě vyšší.

Média a politika

Média se snaží ukazovat černé jako úspěšné. Ochota bílých pomoci je vidět například v tom, že starostou New Yorku a řady jiných měst se stali Afroameričané. Ale média se často ocitají v pastí.

¹ Rushton (1997a, s. 145–147) uvádí, že bílí v USA (např. řidiči nákladních vozů, středoškolských učitelé) mají vyšší IQ než černí vykonávající stejnou profesi. Proporční zastoupení v zaměstnáních vykazuje menší rozdíl mezi bílými a černými, než by odpovídalo rozdílu v IQ.

Např. je rasistické říkat, že se černošské děti liší v kognitivních schopnostech, ale je rasistické také to, když se ignoruje jejich odlišný učební styl.

Často se argumentuje tím, že pokud bude černých více v důležitých postaveních, bude to ostatní motivovat. Ale je těžké si představit nějakého Afroameričana, který neví o tom, že existuje možnost získat prostřednictvím vzdělání dobře placené a prestižní místo, a že pokud se rozhodne, najde mnoho lidí, kteří jsou připraveni mu pomoci. Rozumný odhad schopností, i když není optimistický, je morálně správný – není žádné bezpráví v tom, když se někomu na základě změřených schopností oznámí, že je velice nepravděpodobné, že by se z něho stal lékař. Nikdo by neměl ve svých dětech vzbuzovat falešné naděje.

Legislativa – soudy

Někteří poukazují na to, že nepoměrně více černých dostane trest smrti, ale ve skutečnosti jsou černí delikventi odsuzováni méně než bílí. Obecně dostávají černí souzení za vraždu, vloupání, znásilnění, ublížení na zdraví a krádeže menší tresty než bílí (Lerner, 1996). Existují důkazy pro to, že černí soudci mají sklon více než bílí osvobodit jasně vinné černé (Weiss a Zinsmeister, 1996).

Legislativa – zákony

Existuje konflikt mezi chováním černých a normami bílých. Levin (1997, s. 5) uvádí některé případy úprav zákonů nebo alespoň snah o jejich upravení tak, aby vyhovovaly menšinám:

- zavedení vězeňských kvót (tj. počet uvězněných různých etnik by měl odpovídat jejich proporcionálnímu zastoupení v populaci),
- zrušení anticrackového zákona na základě toho, že crack je droga, která je disproporcionálně více používána Afroameričany,
- zrušení zákona, který zakazuje močení na veřejnosti, jelikož tento zákon je nespravedlivý k chudým minoritám,
- snaha některých univerzit zvýšit minimální vědomostní požadavky pro přijímání studentů tak, aby odpovídaly standardu bílých Američanů, je napadána jako *nová strategie toho, aby se Afroameričanům zabránilo dosáhnout vyššího vzdělání*,²

² Na některých univerzitách platí takový systém přijímání, že pokud se studentům podaří dosáhnout nějaké minimální hranice, např. 500 bodů, jsou zařazeni do slosování, ve kterém nehraje roli, zda někdo získal 500 nebo např. 600 bodů.

- umožnění účasti ve volbách i osobám ve vězení na základě toho, že vězněno je proporcčně mnohokrát více Afroameričanů a Hispánců než bílých Američanů ve věku, ve kterém mohou volit; argumentace je taková, že dosavadní volební zákon diskriminuje menšiny.

Afrocentrismus

Představitelé afrocentrismu v Americe se domnívají, že černošské úspěchy jsou podceňované. Podle jejich názoru by se o nich mělo více učit ve školách. Zvedlo by to sebedůvěru černých dětí. Existují teorie, že úspěchy černých jsou centrální – věda a matematika prý byly vymyšleny černými, ale ukradeny Řeky. Tuto historickou pravdu bílí potlačili (Williams, 1974).³

Černé děti mají být ve školách učeny, že jejich předci vytvořili srovnatelnou kulturu jako bílí a žlutí (např. vymysleli vakcinaci, objevili Ameriku). Ve skutečnosti je to tak, že svět by se jen málo změnil, kdyby subsaharská Afrika neexistovala, nebo nebyla nikdy objevena. Evropské umění, architektura, literatura, politická historie nedluží nic Africe, prakticky žádný důležitý objev nebo politický vůdce nepřišel z Afriky.⁴

Pouze málo černochů dosáhlo úspěchu v jiných oblastech než sport, zábavní průmysl a boj za práva ras. Pokud si Afroameričané přejí, aby se jejich děti na školách dozvíдалy o černé kultuře více, nikdo jim nebrání v tom, aby si založili vlastní školy, podobně jako to např. udělali katolíci, kteří chtějí, aby jejich děti byly seznámeny s katolicismem ve škole.

2. Co kdo komu dluží?

Co dluží bílí

- V minulosti bylo na černoších páháno bílou majoritou násilí a diskriminace.⁵

³ Problém této koncepce spočívá v tom, že znalost s krádeží obvykle nemíží (na rozdíl např. od auta). Otázkou zůstává, proč ji tedy nemají.

⁴ Egypťané nepatří k negroidní, nýbrž k europoidní rase (Baker, 1974, s. 517–519).

⁵ Obvykle se v této souvislosti zamlčuje, že bílým otrokářům prodávali otroky, tj. členy nepřátelských kmenů, kteří byli zajati ve válce, afričtí náčelníci (Baker, 1974, s. 364–365).

Co dluží černí

- Afirmiční akce stojí 350 miliard ročně (v drtivé většině z prostředků bílých). Zaplatit každému Afroameričanovi jednorázovou sumu 100 000 dolarů by bylo levnější než deset let afirmace (Levin, 1997, s. 255).
- Kriminalita černých, která je páchána disproportčně na bílých, způsobuje bílým škody nejenom faktické, ale i psychologické (strach a úzkost).

3. Jak dál?

Ne každý problém má řešení, které by se zamlouvalo všem. Pokud se však rasové rozdíly přiznají – plně a otevřeně, správná řešení se najdou. Prvním předpokladem je zastavit útoky proti těm, kdo rozdíly mezi rasami zkoumají a mluví o nich. Politická řešení momentální situace, o kterých se v různé míře a v různé kombinaci v této souvislosti mluví, jsou:

- Poskytnout finanční kompenzaci lidem s nízkou inteligencí a sklony k delikventnímu jednání (bez ohledu na rasu) výměnou za to, že se rozhodnou nemít děti, event. jich mít nižší počet. Zároveň podpora těch částí bílé a černé populace, které mají nadprůměrnou inteligenci, aby děti měly.⁶
- Ukončit sociální podporu (např. s pětiletým odkladem) tak, aby *r*-stratégové nežili na úkor *K*-stratégů.
- Zavést přísnější tresty včetně trestu smrti.
- Zpřísnění imigračních zákonů.

⁶ O dalších eugenických postupech viz část *Eugenika*.

VI. Kritika teorií

V této části jsou uvedeny nejčastější kritiky, které se v souvislosti s výše zmíněnými teoriemi objevují a snaží se vysvětlovat důsledky rozdílů mezi rasami jinak než genetickou odlišností.¹

1. Teorie stereotypů

Černí (a některé další skupiny) jsou obětmi negativních stereotypů. Stereotyp/předsudek slouží ke zbavení se pocitu viny a ke zvýšení sebehodnocení při projíkování zakázaných přání na jiné skupiny.

Odpověď:

Stereotypy slouží jako vodítka v situacích, ve kterých není k dispozici dostatek informací – musíme dělat lepší než náhodná rozhodnutí s minimální cenou informací, často při nedostatku času. V souvislosti se stereotypy není na místě patologizace ani moralizování. Lidé se snaží v sociálních kontaktech maximalizovat zisky a minimalizovat ztráty.

Nejednodušší a nejlacinější pravidlo pro snížení pravděpodobnosti toho, že se staneme v USA obětmi zločinu, je:

Vyhýbej se mladým černochům.

Černí muži mezi 15 a 30 lety tvoří 1 % populace v USA, ale 40 až 50 % uvězněných. Toto pravidlo je diskriminující a nespravedlivé k 2/3 černých, kteří nic neprovedli. Ale pojišťovny a banky diskriminují také na základě tak povšechných znaků, jako je pohlaví nebo věk.

Van den Berghe (1997) rozlišuje dva typy diskriminace na základě stereotypů:

1. „statistická diskriminace“ – není pravděpodobné, že by lidé v jisté kategorii měli jisté vlastnosti,
2. „kategorická diskriminace“ – nikdo ve skupině nemá tyto vlastnosti.

Statistická diskriminace může být ovlivněna protipříklady, kategorická ne.

¹ Tzv. Flynnův efekt je rozebrán v části *Eugenika*.

Obecně se dá říci, že stereotypy extrapolují zkušenost a mají tendenci být pravdivé, nebo alespoň obsahovat pravdivé jádro. Stereotyp musí projít testem reality. Van den Berghe (1997) se domnívá, že aby se stereotyp ujal, je nutné, aby nám umožnil alespoň o 10 % zvýšit pravděpodobnost správné volby, než jakou bychom měli pouze na základě náhody. Je samozřejmé, že pokud se stereotyp již jednou ujme, může sám sebe posilovat a jeho platnost může růst, ale na druhou stranu jasně nerealistické stereotypy jsou nepravděpodobné a mají krátký život.²

Stereotyp „černí jsou kriminálníci“ neznamená, že všichni černí jsou kriminálníci nebo že všichni kriminálníci jsou černí. Obojí je nepravdivé. Ale to, že se černí disproporčně dopouštějí kriminální činnosti, je pravda.

Klasická teorie stereotypů nevysvětluje, proč:

- existují i celkem lichotivé stereotypy – Němci jsou efektivní, Francouzi jsou dobří kuchaři a milenci,
- jisté skupiny jsou předmětem určitých stereotypů, a ne jiných.

Teorie, která se to pokouší vysvětlit tzv. *sebenaplnující předpovědi*, nemá příliš velkou přesvědčovací sílu. Je pravda, že když se o černých bude říkat, že jsou dobří v basketbalu, bude se více černých basketbalu věnovat a dosáhnou v něm i úspěchy. Otázkou však zůstává, proč se o nich začalo říkat, že jsou dobří v basketbalu, a ne třeba v matematice nebo podnikání.

Stereotypy o černých mají velkou konzistenci ve všech současných evropských kulturách podobně jako v minulosti. Např. Pieterse (1992) uvádí, že Arabové považovali černošské sluhý za hloupé, na rozdíl od jiných skupin, jejichž příslušníci byli také jejich otroky. Podobně Římané se vyjadřovali o černošské rase jako o neinteligentní, brutální a sexuální, ale naopak projevovali uznání inteligenci řeckých nebo židovských otroků.

Baker (1974) sumarizuje dojmy antropologů z afrických černo-
chů:

- *Nebyla vytvořena žádná věda ... pouze málokdy se mluví o něčem, co nemá přímý vztah k žaludku.*

² Bylo by zajímavé vytvořit škálu pravdivosti stereotypů (např. blondýnky a IQ, tloušťka a dobrosrdečnost atd.).

- *Jediné, na co myslí Afričané, je momentální uspokojení...*

Bílí, kteří dorazili do Číny, byli stejně rasističtí jako ti v Africe, přesto měli radikálně jiné dojmy. Marco Polo napsal: *Jsem si jist, že není inteligentnější rasy, než je čínská.*

G. Allport (1954) v *Nature of Prejudice* věnuje empirickému zkoumání stereotypů jen několik nesystematických stránek. Ve skutečnosti často stereotypy odpovídají realitě. Například Helmreich (1982) zjistil, že ze 75 generalizací o Židech, černoších, Italech a jiných skupinách 25 % plně platí a 50 % má nějakou faktickou bázi.

Nejčastější stereotypy o černých v USA v 90. letech (Elliot a Devine, 1996): sportovně založení, smysl pro rytmus, nízká inteligence, líní, chudí, hluchí, delikventní chování, nepřátelští, nevzdělaní/zaostalí, smysl pro rodinu.³

Rasové a vůbec skupinové stereotypy se v USA veřejně odsuzují, výzkumy veřejného mínění mohou být proto zavádějící. Strach z kriminality jistých skupin (černochoů, Romů) je racionální a není to předsudek sloužící k zbavení se pocitu viny a zvýšení sebehodnocení při projikování zakázaných přání na jiné skupiny.

2. Vztah genů a prostředí

Mnozí argumentují tím, že vztah genů a prostředí je tak komplikovaný, že je téměř nemožné oddělit jeden od druhého.

Odpověď:

Ve světle svých předpokladů mají však nepřekonatelné obtíže vysvětlit, proč jsou si jednovaječná dvojčata, vyrůstající každé v jiném prostředí, tak podobná (po stránce inteligence, osobnosti, zájmů atd.) a proč černé děti adoptované bílými rodinami střední vrstvy regredují v IQ a vzdělání k průměru své biologické skupiny (Bouchard, 1984).

3. Adopce v Německu

Mezi dětmi zplozenými americkými bílými i černými vojáky po druhé světové válce v Německu nebyl prakticky rozdíl v inteligenci (Eyferth, 1959). Výsledek tohoto výzkumu se často cituje

³ Z těchto stereotypů pouze „smysl pro rodinu“ neodpovídá realitě.

jako důkaz toho, že rozdíl v IQ mezi bílými a černými není dán biologicky, ale sociálně.

Odpověď:

Výzkum měl několik závažných metodologických nedostatků (Jensen, 1998, s. 482–483):

- Vzorek amerických vojáků nebyl reprezentativním vzorkem bílé a černé populace, 30 % černých a 3 % bílých uchazečů neprošlo armádním testem a nebylo přijato.
- IQ se u dětí měřilo mezi 5. a 13. rokem. V tomto věku se ještě plně neukáže genotyp a vliv prostředí má převahu.
- Roli mohla hrát selektivní preference na straně německých žen.
- Tzv. *outbreeding effect* (tj. smíšení genů z různých populačních skupin) zvedl IQ dětí z rasově smíšených manželství. Efekt ekvivalentní 4 bodům IQ byl pozorován u dětí rasově smíšených rodin (Evropané a Asiaté) na Havaji.

4. Sever a jih v USA

To, že se průměrné IQ u bílých i černých v USA liší tak, že na severu je vyšší než na jihu, je důkazem, že prostředí hraje velkou roli (Klineberg, 1935).

Odpověď:

Rozdíl mezi severní a jižní částí USA v průměrném IQ se objevuje již u předškolních dětí, takže je pravděpodobné, že rozdíl má biologickou komponentu. Možné příčiny (Jensen, 1998, s. 358):

- rozdílné migrační chování při osídlování,
- současná migrace způsobená potřebou rozdílných pracovních míst v různých oblastech,
- černí mají na jihu v průměru 10 % bílých genů, zatímco na severu 25 %.

Podle Klineberga (1935) není ale rozdíl mezi severem a jihem důsledek selektivní migrace, jelikož IQ korelovalo s délkou pobytu na severu. Levin (1997, s. 136) má protiargumenty:

- Data, na kterých Klineberg staví svoji teorii, nebyla získána longitudoálním výzkumem, tj. nebyl ukázán jediný černoch, jehož IQ by se pobytem na severu zvýšilo.
- Přestože mají černoši na severu vyšší IQ (cca 88) než černoši na

jihu (cca 80), zůstává rozdíl mezi rasami nezměněn. Roli hraje interakční fenomén mezi prostředím a geny.

5. Environmentální *r*- a *K*-strategie

Rozdíly mezi *r*- a *K*-strategií nemusí být vrozené, ale mohou být důsledkem vlivu prostředí. Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, je zásadní pro to, jestli si „zvolí“ *r*- nebo *K*-strategii bez ohledu na genetické dispozice. Např. absence otce v rodině je zásadní pro nástup *r*-strategie. Děti obojího pohlaví vystavené nepředvídatelnosti prostředí, nízkému příjmu, absenci autority a stabilních vztahů budou mít sklon k neúspěchům ve škole, antiautoritářství, agresivitě, kriminalitě a promiskuitě (Draper a Harpending, 1982), (Berezkei a Csanaky, 1996).

Dalším argumentem je fakt, že mnohé země bývalého Sovětského svazu, jejichž populace by měly být spíše *K*-selektovány, vykazují nárůst znaků charakteristických pro *r*-strategie (např. kriminalita, epidemie venerologických chorob), což je způsobeno nestabilitou ekonomik a legislativy.

Odpověď:

Tato teorie může být integrována s genetickým polymorfismem – vývoj dispozic závisí na prostředí. Rozsah projevení se genotypu je ale omezený. Je nepravděpodobné, že by prostředí hrálo tak konzistentní roli v rozdílech mezi rasami, jako jsou velikost mozku, produkce vajíček a hormonální úroveň. Rushton (1997a, s. 255) uvádí, že model složený z 50 % vlivu prostředí a z 50 % genetického vlivu odpovídá více realitě než jednostranný výklad. Ačkoli jsou tendence k tzv. *strategiím životního běhu* (*life-history strategies*) dědičné, jsou také vysoce citlivé na podmínky prostředí a možnost sociální mobility.⁴

6. Násilné zavlečení

Černí byli do Ameriky zavlečeni násilím. V důsledku toho největší majoritní kultuře a kulturní rozdíly jsou znaky identity, event. protestu.

⁴ K této problematice viz i jednu z mála na stránkách našich odborných časopisů uveřejněných diskusí (Madlafousek, 1997; Matějček, 1997).

Odpověď:

Američtí černoši mohou emigrovat zpět již posledních pět generací (dokonce vzniklo hnutí „Back to Africa“). Migrace do Afriky však prakticky neexistuje, spíše naopak. Přistěhovalecké kvóty do USA jsou každý rok naplněny. Je to patrně proto, že černí vidí život v USA jako lepší alternativu k životu v Africe (Levin, 1997, s. 133–134).

7. Nekvalitní výživa

Černé děti mají horší stravu než bílé. Za rozdíly je odpovědná nedostatečná výživa, ne geny.

Odpověď:

Levin sumarizuje (1997, s. 113):

- Černé děti mají stejně kvalitní stravu jako bílé. Např. děti z rodiny 70 % pod hranicí chudoby konzumují stejně vitamínu A, B 6, B12, C, E, thiaminu, riboflavinu, niacinu, fosforu a magnézia jako děti z rodin, které jsou 300 % nad hranicí chudoby. Vše jsou to dávky, které jsou vyšší než nejméně požadované.
- Špatná výživa obvykle vede ke zpomalenému růstu, zpomaluje osifikaci kostí atd., ale do věku 2 let mají černé děti rychlejší vývoj než bílé ve všech měřených parametrech: stání, chůze s pomocí, samostatná chůze atd. Podvyživené děti nejsou obvykle dobré ve sportu.

Na druhou stranu, pokud jsou genetické podmínky pro inteligenci dobré, nemá podvýživa vliv, event. trvalý vliv. Např. studie korejských a vietnamských dětí adoptovaných do bílých amerických a belgických rodin ukázaly, že přestože mnoho dětí bylo hospitalizováno v důsledku podvýživy, bylo jejich IQ v průměru o 10 bodů vyšší než průměr majoritní populace (např. Frydman a Lynn, 1989). Korelace mezi inteligencí a velikostí mozku je daleko větší než korelace mezi inteligencí a velikostí těla nebo tělesnou vahou v dospělosti, jež, jak známo, bývají podvýživou ovlivněny.

Jensen (1998, s. 506–509) ale upozorňuje, že nižší porodní váha a krmení dětí z láhve (v kontrastu s kojením mateřským mlékem) má negativní vliv na rozvoj inteligence. V obou těchto faktorech jsou na tom Afroameričané hůře než bílí Američané.

8. Biogeografie a civilizace

Diamond (2000) explicitně popírá genetické rozdíly v IQ mezi rasami a odlišnosti mezi různými stupni technologického a kulturního pokroku vysvětluje na základě biogeografických podmínek. Civilizace mohla vzniknout pouze tehdy, přešly-li lovecko-sběračské tlupy na zemědělský způsob života. Tento přechod byl však možný pouze v některých oblastech vzhledem k faktorům, jako jsou úrodnost půdy, výskyt vhodných plodin a domestikovatelných zvířat. Možnost pěstovat plodiny a domestikovat zvířata umožnila zvýšit populační hustotu a vedla k utvoření větších státních útvarů.

Diamond uvádí některá fakta, která zpochybňují základní axiom klimatické teorie inteligence – totiž že chladnější podnebí selektovalo pro vyšší inteligenci více než teplejší (Diamond, 2000, s. 17):

Lidé ze severní Evropy až do posledního tisíciletí nepřispěli k eurasijské civilizaci ničím, co by mělo vsutku zásadní význam – měli pouze štěstí, že žili v geografické oblasti, kde bylo pravděpodobné, že k nim pronikne pokrok (zemědělství, kolo, písmo, metalurgie) dosažený v teplejších částech Eurasie.

Odpověď:

Přestože má Diamond v mnohém pravdu, zásadním nedostatkem jeho teorie je, že:

1. Neuvažuje o tom, že by rozdílné prostředí, které bylo příčinou rozdílného stupně civilizovanosti, vytvářelo odlišný selekční tlak na inteligenci a osobnost. Jedinou výjimku dělá v případě Papuánců, které považuje za inteligentnější než obyvatele euroamerické civilizace. Důvodem je to, že v Evropě byly hlavními příčinami úmrtí epidemické choroby, přičemž inteligence nebyla významným faktorem přežití, kdežto Papuánce postihovala vysoká úmrtnost v důsledku vražd, chronických mezikmenových válek, nehod a vážných problémů s obstaráváním potravy.

Podle této teorie byla inteligence silnějším selektorem na Nové Guineji než v Evropě. I když Diamond používá podobnou logiku jako Lynn, chybí mu empirická data a spoléhá se v otázce inteligence Papuánců pouze na svůj dojem.

Charakteristické též je, že Diamond neuvádí další logický dů-

sledek své teorie – totiž že Papuánci byli selektováni na agresivitu (mírnější podlehlí).

2. Historie rozdílů (ale pouze environmentálních) začíná 11 000 let před naším letopočtem, kdy se objevuje zemědělství. Diamond neuvažuje o tom, že by selekční tlaky působily i předtím. Podle této logiky by bylo možné uvažovat o tom, že pokud by si před 13 000 lety vyměnili Evropané místo s Pygmeji, byli by to Pygmejové, kteří by rozbili atom. Přestože je nemožné (podobně jako většinu jiných) tuto hypotézu testovat, empirické údaje o inteligenci subsaharských populací (a to včetně Afroameričanů) ji staví do nepravděpodobného světa.

Přes tyto výtky je Diamondovou nespornou zásluhou, že se pokusil (a to velmi úspěšně) dokázat, že stupeň současných rozdílů v technologické vyspělosti různých populací nemusí vypovídat o míře rozdílnosti v jejich genotypové inteligenci.

9. Kritika klimatické teorie

V zásadě by mohly existovat tři hlavní námitky proti klimatické teorii:

1. Eskymáci

Eskymáci se do arktické Ameriky dostali před 10 000 lety. Pro středí, ve kterém žili a žijí, by podle klimatické teorie mělo vyselektovat ještě vyšší IQ (přinejmenším prostorové), než mají mongoloidé. Ale Eskymáci dosahují v testech IQ stejných výsledků jako bílí (Jensen, 1981, s. 134).

Odpověď:

Není pochyb o tom, že Eskymáci jsou K-stratégové. Bylo by však naivní vycházet z toho, že IQ automaticky stoupá s klesající teplotou území, na kterém daná populace žije. To, že Eskymáci nemají vyšší IQ, je možné vysvětlit některou z těchto hypotéz (či jejich kombinací):

- Příliš krátká evoluční doba.
- Chudé arktické prostředí neposkytuje dostatek možností pro to, aby se vysoké IQ stalo silnou selekční výhodou. Jinými slovy, nad jistou kritickou hranici (např. 100 bodů), která postačuje k přežití, není již takový rozdíl, má-li někdo IQ 110, nebo 130. V podnětově chudém prostředí budou mít oba stejnou fitness.

- V tomto extrémním prostředí byla důležitější selekce na jiné vlastnosti než inteligence (např. schopnost efektivně zpracovávat tukové zásoby, dobrý zrak apod.).
- Jednostranná strava, která nemusí zaručovat podmínky pro optimální vývoj mozku.

2. Teorie efektivní komunikace

Ridley (1999, s. 267–278) se domnívá, že vývoj lidské inteligence nebyl ani tak závislý na schopnostech lovu a výroby nářadí, ale na efektivní komunikaci. Důležité bylo přesvědčit ostatní o tom, že to, co je dobré pro nás, je dobré i pro ně (i když to nemusela být pravda). Speciálním případem je sexuální chování (tj. muž musí přesvědčit ženu, že to s ní myslí vážně a že je ochoten investovat do společných potomků, a žena musí být na druhou stranu schopna odhalit, kdy se jedná o podvodníka). Podmínky pro selekci těchto genů byly, na rozdíl od klimatických, ve všech lidských skupinách stejné, a tudíž mezi rasami/populačními skupinami nejsou rozdíly v inteligenci, které by byly způsobené odlišnou evolucí.

Odpověď:

Teorie „efektivní komunikace“, event. „hypotéza o machiavelianské inteligenci“ má své racionální jádro, ale týká se pouze verbální inteligence (a v té jsou rasové rozdíly nejmenší). Nezdá se, že by schopnost programovat počítače, konstruovat složité stroje a řešit diferenciální rovnice měla tolik společného se sociálními schopnostmi. Prostorová inteligence byla pravděpodobně (alespoň částečně) selektována tak, jak popsal Lynn (1991).

3. Verbální inteligence mongoloidů

Mongoloidé mají v celkovém součtu vyšší inteligenci než europoidé. Jejich prostorová inteligence je vyšší než europoidů a verbální je nižší. Klimatická teorie nevysvětluje tento rozdíl mezi prostorovou a verbální inteligencí.

Odpověď:

Za prvé je nutné odmítnout teorii, že horší výsledky v testech verbální inteligence jsou způsobeny bilingvismem amerických Asiatů. Obecně bilingvismus nemá vliv na snížení verbálních schopností (spíše naopak). Lynn (1991) uvádí jako nejpravděpodobnější vysvětlení objevení se genetické mutace, která posunula

rovnováhu mezi verbální a prostorovou inteligencí ve prospěch prostorové. Tato hypotéza předpokládá, že existuje negativní korelace mezi těmito dvěma typy inteligence – např. se prokázalo, že pokud je obecná inteligence kontrolována, skutečně tento vztah platí.

Tato mutace se ukázala v prostředí s ještě chladnějším a nepříznivějším klimatem, než bylo v Evropě, výhodná a rozšířila se. Došlo k ní pravděpodobně ještě před odchodem těch mongoloidů, ze kterých se stali američtí indiáni, vzhledem k tomu, že ti mají stejný vzorec inteligence jako Asiaté.

Není však nutné přijmout jako jedinou možnost závěr, že toto rozložení kognitivních schopností muselo být nutně výhodnější v Asii než v Evropě. Zcela dobře se mohlo jednat o tzv. *neutrální mutaci*, která z definice ani nezvyšuje, ani nesnižuje fitness organismu, ale rozšíří se čistě náhodně.

Závěr

Klimatická teorie pravděpodobně není schopná objasnit všechny rozdíly mezi rasami ve struktuře kognitivních schopností, a tudíž bude pouze částečným vysvětlením. Podstatné však je, že tyto rozdíly existují, a to na všech měřitelných úrovních (velikost mozku, IQ, reakční časy, mozkový metabolismus, společenský status apod.).

VII. Apendix – Romové v ČR

Vzhledem k dnešnímu politicky podbarvenému informačnímu embargu na údaje týkající se Romů (zvláště na asociální jednání části Romů) je obtížné získat nějaké ověřené informace – byly zrušeny statistiky, které by evidovaly vztahy etnicity a kriminality, porodnosti, sociálních podpor atd. Dalším problémem je, že většína Romů se oficiálně k romské národnosti nehlásí.¹

Frištenská a kolektiv (1999, s. 473–507) upozorňují na absenci systematického vědeckého výzkumu v oblasti romské problematiky a na to, že došlo k vytvoření atmosféry určité politické ožehavosti tohoto tématu, která je dána obavami z kritiky rasového kontextu výzkumu a uvádějí:

Takové kritiky také na několika sporadických vědeckých diskusích ze strany romských reprezentací zazněly tak ostrým tónem, že omezily podstatně zájem o dané téma. V podstatě se naplnila představa, že jen romské reprezentace samy mohou být v této oblasti činné a mají monopol na informace.

Dále uvádějí, že na základě tohoto informačního vakua se namísto tzv. tvrdých dat disponuje odhady a polopravdami, které mnohdy předčí realitu a neumožňují reálný stav vysvětlit a na základě tohoto vysvětlení koncipovat kroky k řešení.

Nicméně to, co existuje, nasvědčuje tomu, že Romové mají na škále *r*- a *K*-strategie blíže k negroidní rase než k europoidní (ke které ovšem patří). Bereckzkei (1993), který analyzoval situaci Romů v Maďarsku, dospívá k stejnému závěru. Analýza Romů jako *r*-strategů si vyžádá samostatnou publikaci, zde se zmiňují pouze o nejzásadnějších bodech.

Původ a evoluční historie

Zdá se, že přestože Romové etnicky patří k europoidní rase, jejich evoluční historie vedla k selekci genů, které více odpovídají negroidům, tj. *r*-strategům.

Evoluční historie se dá sumarizovat takto:

¹ V roce 1991 se k romské národnosti přihlásilo pouze 33 tisíc občanů ČR. V roce 1999 jich bylo evidováno cca 145 000. Jejich skutečný počet se odhaduje na 250 000 (Kalibová, 1999).

- v Indii patřili mezi tzv. nedotknutelné (bhághie, tj. metaře),
- všude, kam přišli, se setkali s více či méně silnou averzí (která byla především reakcí na jejich asociální chování),
- vždy byli jako skupina socioekonomicky neúspěšní,
- ti, kteří měli blíže k hodnotám majoritních společností, asimilovali, čímž se romský genofond ochuzoval.

Charakteristiky *r*-strategů

Romové se téměř ve všech zásadních kritériích blíží spíše negroidní než europoidní rase (*Romové v České republice*, 1999), (Bereczkei, 1993):

vysoká fertilita, nižší sex ratio, nižší porodní váha, vyšší dětská úmrtnost, nízké rodičovské investice, struktura rodiny (např. velké množství nemanželských dětí), rychlé dospívání, časná sexuální reprodukce, horší zdravotní stav, kratší průměrný věk, vysoká kriminalita, nízké vzdělání, nízká pracovní morálka, osobnostní struktura (impulzivita, neschopnost odložit uspokojení, způsob trávení volného času).

Jde o to určit poměr, v jakém se na uvedených faktorech podílí geny a v jakém prostředí.

Intelligence

Romové jako celek pravidelně v testech IQ skórují v pásmu subnormality. Rozdíl mezi průměrem romské a neromské populace se vysvětluje odlišným prostředím, jiným žebříčkem hodnot (vzdělání není ceněno) atd. Je nepochybné, že prostředí, v kterém Romové žijí, nepřispívá k rozvoji toho, co inteligenční testy měří. Na druhou stranu se zdá nepravděpodobné, že by rozdílné prostředí bylo jedinou a dostačující odpovědí. Je možné, že se na intelektovém deficitu podílejí i biologické faktory.

Teoretická vysvětlení toho, proč v současné romské populaci převládají geny pro nízkou inteligenci (a obecně geny pro *r*-strategie), se odvíjejí od těchto hypotéz (Bakalář, v tisku):

1. Klimatická teorie inteligence

Pravlastí Romů je Indie. Dle Lynna (1997) mají populace, které se vyvíjely převážně v jižní Indii, nižší IQ (tj. cca 91), než je průměr europoidní rasy. Důvodem je to, že klimatické podmínky v jižní

Indii připomínaly spíše ty, za kterých se vyvíjela negroidní rasa. Přestože se většina autorů (Kenrick, 1998) shoduje, že Romové pocházejí ze západní, popř. severozápadní Indie (tento předpoklad je založen na jazykové analýze), není otázka jejich původu přesvědčivě doložena. Např. Malá (1984, s. 10) se domnívá, též na základě lingvistické analýzy, že jejich původ je středoindický, odkud byli silnějšími a hospodářsky vyspělejšími kmeny vytlačeni na sever. Ovšem ani v tu dobu nebyli Romové jednotným celkem.²

Nejsilnější argument podporující teorii o jiném než severoindickém původu poskytují genetické výzkumy. Bernasovský a Bernasovská (1999, s. 142) uvádějí, že vysoká frekvence přítomnosti alely Fy*Q0 mezi Romy poskytuje důkaz o tom, že je jejich původ třeba hledat v malarických oblastech indického subkontinentu, což vylučuje hornatou oblast severní Indie.

Sekyt (1998) v článku *Odlišnosti mentality Romů a původ těchto odlišností* popisuje prostředí, ve kterém žili Romové v Indii. Jeho článek se dá sumarizovat takto:

- příroda byla štedrá, k pouhému přežití nebylo třeba vynakládat mnoho sil,
- vedro, vlhko, množství hmyzu a prudké změny klimatu nepřály vytváření hmotných statků, vše podléhalo rychlému rozkladu, nepotřebnost plánování i jeho nemožnost.

Uvedené charakteristiky prostředí jsou přesně ty, za kterých se selektují geny pro *r*-strategie.

2. Hypotéza páriů-otroků

V Indii patřili Romové mezi nejnižší společenskou třídu. Je pravděpodobné, že se tyto společenské třídy (kasty) v genetické výbavě lišily a že čím nižší třída, tím nižší byla průměrná inteligence jejích členů. Lze předpokládat, že rozdíly v průměrné inteligenci mezi členy jednotlivých kast se liší i v současné Indii, údaje tohoto druhu však nejsou dostupné.³

Jiným faktorem bylo otroctví, které podle některých odhadů

² Je zřejmé, že Romové netvoří jednu geneticky homogenní skupinu, ale že se jednotlivé skupiny mezi sebou liší (Gresham et al., 2001). Ale vzhledem k tomu, že byla jejich evoluční minulost, resp. selekční tlaky, které na ně působily, velmi podobné, pojednávám o nich jako o jedné skupině.

³ Přísně vzato Romové nepatřili mezi kasty. Byli tzv. *nedotknutelní*, tj. ti, jejichž pro-

zasáhlo více než polovinu romské populace v Evropě, zvláště na Balkáně (Hancock, 2001, s. 7). Eysenck (1971, s. 46–47) předpokládá, že otroctví má nepříznivé dopady na genofond zotročené populace. Je to proto, že otrokáři potřebují dobře manipulovatelné otroky a ti, kteří takoví nejsou, jsou zabíjeni.⁴

3. Negativní selekce

Po celou známou historii Romů probíhala tzv. *negativní selekce*, tj. Romové, kteří se blížili standardu většinových společností, v nichž žili, asimilovali. Tato asimilace ochuzovala a stále ochuzuje romský genetický fond.⁵

4. Inbreeding efekt

Dalším faktorem snižujícím inteligenci Romů (ovšem na rozdíl od výše zmíněných snadno ovlivnitelný) je vysoký podíl romských dětí, jejichž rodiče jsou v příbuzenském vztahu. Děti z takového vztahu mají mnohokrát vyšší pravděpodobnost výskytu genetických poruch, které zapříčiňují např. mentální retardaci (Ferák et al., 1987).⁶

Teoreticky neobjasněné zůstává, jakou roli hrál u Romů tzv. *efekt hrdla láhve* (viz část *Judaismus jako evoluční skupinová strategie*). Zatímco u Židů měly pogromy patrně eugenický vliv (zachránili se pouze ti nejinteligentnější a byli základem pro novou generaci), u Romů jako u polokočovního národa pod stálým tlakem *k efektu hrdla láhve* s největší pravděpodobností nedocházelo. Rozhodující v posouzení vlivu je rozdíl mezi přerušovanými pogromy (mezi kterými může zdecimovaná populace dorůst) a trvalou perzekucí. Nicméně pro analýzu tohoto vlivu by bylo třeba vypracovat vzor-

sesí byl styk s nečistými věcmi – odpadky, nrtvoly apod. Styk mezi nedotknutelnými a zbytkem společnosti byl naprosto vyloučen (Zbavitel, 1964).

⁴ Na druhou stranu mezi otrokáři a otrokyněmi mohlo často docházet k vynuceným sexuálním stykům a to mohlo změnit do jisté míry ovlivnit genofond zotročené populace.

⁵ Možný (1995, s. 114) uvádí, že údaje o heterogamii s Romy chybí, ale pokud již k sňatku dochází, je ve smíšených párech častěji Rom-muž a Neromka-žena. Je to pravděpodobně z toho důvodu, že muži jsou obecně sociálně mobilnější a ti nejúspěšnější z Romů se stávají přijatelnými partnery pro neromské ženy.

⁶ Jiným problémem, který se naplno projeví až v budoucnosti, jsou drogy, k jejichž zneužívání mají Romové z řady důvodů větší předpoklady než příslušníci majoritní společnosti. Děti narozené ženám, které jsou drogově závislé, jsou vystaveny vážnému zdravotnímu riziku, které může ovlivnit i mentální schopnosti.

ce pronásledování Židů a Romů. Ale i kdyby se ukázalo, že podobná selekce pro inteligenci u Romů v průběhu historie probíhala, byl její vliv patrně slabší než výše popsaných faktorů, které měly na inteligenci romské populace negativní vliv.

Výzkumů zabývajících se inteligencí Romů se u nás dělalo málo a žádný z nich se nezabýval možnými genetickými příčinami. Tak například Ferjenčík (1997) uvádí, že je nevhodné používat na romské dětské populaci Wechslerův test, jelikož některé jeho subtesty, zvláště ty verbální, nezohledňují fakt, že pro mnoho romských dětí není čeština mateřským jazykem, a test je tudíž diskriminuje. Jiní se domnívají, že nedostatečná znalost jazyka většinové společnosti, tj. jazyka, ve kterém je dítě testováno, není hlavním faktorem selhání. Např. Kondáš a Pukačová (1969), kteří testovali školní zralost romských dětí na Slovensku, uvádějí, že přestože měly tyto děti možnost vykonat zkoušku v jakémkoli jazyce (romštině, maďarštině nebo slovenštině), jejich výkon významně zůstal za neromskými dětmi.⁷

Klíma (1988) uvádí:

Opakovaně zkoušeli psychologové různé metody v domněni, že problém Romů je v jazykové bariéře, v oblasti verbálně pojmové. Nicméně se ukázalo, že i metody zcela neverbální přinášely selhávání u mnohých romských dětí. (...) Problém leží hlouběji než pouze v jazykové bariéře. Je patrně někde na úrovni uchopování problému, v teoretickém myšlení, v zacházení s podněty.

Klíma (1997) také píše, že romské děti jsou ve verbálních testech lepší než v neverbálních.

Stručná rekapitulace výsledků Ferjenčíkova výzkumu (Ferjenčík, 1997):

- Bylo testováno 178 romských dětí z běžných základních škol

⁷ Testová situace spočívala v tom, že dětem byly předkládány obrázky různých předmětů a situací. Úkolem dětí bylo předmět nebo činnost na obrázku adekvátně pojmenovat (např. pes, maminka vaří apod.). Běžný výkon dětí se pohyboval v rozmezí 19–24 správných odpovědí z 30 možných (průměr byl 23). Výkon 16 a méně bodů byl subnormní a výkon 10 a méně se hodnotil jako defektní. Průměr romských dětí byl 10,3 správných odpovědí. Pokud mohly romské děti odpovídat v kterémkoli zvoleném jazyce, počet správně pojmenovaných prvků se jen velmi mírně zvýšil, a to na 13,5 bodu. Olejár (1972, s. 77) uvádí, že romské děti nemají vybudované pojmové bohatství ani v romštině.

v Košicích, průměrný věk byl 6 let a 7 měsíců. Z původně většího vzorku byly vyloučeny ty, kterým se již předtím navrhl odklad povinné školní docházky. Autor bohužel nezmiňuje, jaké procento nezařazené děti tvořily, ale v každém případě je důležité vědět, že testované romské děti nebyly reprezentativním vzorkem romské populace, nýbrž již jakýmsi pozitivním výběrem. Odhaduje se, že více než 80 % dětí navštěvuje zvláštní školu (Balabánová, 1998).

- Průměrné verbální IQ testovaných bylo 71,9 bodů (průměr pro bílou populaci je 100). Výsledek testu podle Ferjenčika neodpovídá skutečné inteligenci romských dětí, ale podhodnocuje ji.
- V nonverbálních testech dosahují romské děti lepších výsledků než ve verbálních. Tytéž děti získaly v testu *Barevné progresivní matice* v průměru 80,3 IQ-bodů.
- Pokud všechny výsledky subtestů Wechslerova testu, které jsou syceny jazykově a kulturně (např. Vědomosti, Slovník), nahradíme výsledky v testech, které nejsou na těchto proměnných tolik závislé (např. Aritmetika, Opakování čísel), zvedne se IQ minimálně o jednu směrodatnou odchylku – tj. na cca 87 bodů.

Ale i tento výsledek, který je podle autora kulturně spravedlivější, je 13 bodů pod průměrem bílých dětí.

Balabánová (1998) cituje diplomovou práci, jejímž cílem bylo sledování vývoje dvou skupin romských dětí v prvních ročních základních škol. První tvořily ty, které před nástupem do školy navštěvovaly nejméně 10 měsíců přípravný ročník. Děti z druhé skupiny nastoupily do první třídy bez přípravného kursu. Výsledky:

- Děti v obou skupinách měly relativně stejné individuální předpoklady (dolní pásmo průměrné inteligence).
- Děti z první skupiny měly lepší výsledky v testu školní zralosti a lepší docházku.
- Obě skupiny byly hodnoceny po stránce přízpůsobivosti na školu stejně.
- Děti v obou skupinách měly relativně stejné školní výsledky.

Zdá se, že kvalitnější přípravou se docílí u romských dětí větší sociability a kompatibility s neromským prostředím, ale IQ, či lépe řečeno faktor *g*, zůstává jako biologická proměnná nedotčen.⁸ To-

tožných výsledků se dosáhlo v USA v programu *Head Start* (Jensen, 1998).

Olejár (1972, s. 25) popisuje snahy pedagogických nadšenců z padesátých let vzdělávat romské děti: *ve výuce se dosáhl jistý pokrok, ale v porovnání s úsilím a časem jsou výsledky minimální.*

Uvádím některé další výzkumy v chronologickém pořadí. Bohužel v řadě z nich neuvádějí autoři konkrétní výsledek v IQ (pravděpodobně z důvodů politické korektnosti) a pouze konstatují signifikantní odlišnost ve výkonech romské a neromské populace. Z výsledků je zřejmé, že Romové dosahují horších výsledků v inteligenčních testech v jakékoli skupině (dětský domov, výchovný ústav, základní škola, delikventi). Nepodařilo se mi najít žádný výzkum, ve kterém by se Romové od Neromů nelišili. Patrně takový neexistuje, vzhledem k tomu, že by jinak byl široce medializován.

- Olejár uvádí (1972, s. 103) výsledky testování dětí ve věku 12–15 let z dětského domova (diagnostického ústavu z roku 1964): Romové IQ 75, Neromové IQ 85.
- Balaščík (1970) testoval romské a neromské mladistvé delikventy: Romové IQ 71, Neromové 92.
- Andreánská (1973) porovnávala Romy a Neromy ve věku 10–13 let v dětských domovech: Romové IQ 73, Neromové 88.
- Kvassay (1975) porovnával výkony romských dětí ve věku 7–8 let. Ty, které byly vychovávané doma a navštěvovaly 1. třídu základní školy, dosáhly v průměru IQ 78, ty, které byly vychovávané v dětských domovech, měly IQ 82.
- Štěchová a Večerka (1990) testovali mladistvé delikventy a uvádějí, že Romové mají významně nižší výsledky.
- Ferjenčík a spolupracovníci (1994) testovali děti ve věku 5 let a 6 měsíců až 7 let a 5 měsíců. Uzavírají:

Rozdíly mezi oběma etnickými skupinami jsou zřetelné a statisticky vysoce významné ve všech věkových kategoriích. Zároveň je vidět, že se rozdíly se stoupajícím věkem zvětšují.

⁸ Autorka sice udává, že romské děti, které pravidelně navštěvují přípravný ročník, jsou mnohem zdatnější v oblasti ... rozumových dovedností (abstraktního myšlení), ale jelikož zároveň uvádí, že děti v obou skupinách mají relativně stejné intelektové předpoklady (dolní pásmo průměrné inteligence), není jasné, kam se zmiňovaná zdatnost v oblasti rozumových dovedností promítla.

- Žejdl (1997) ve zprávě z výchovného ústavu pro děti s normálním duševním vývojem uvádí, že v inteligenčních testech bývají Romové velmi podprůměrní a mnohem níže než Neromové.
- Klíma (1997) píše: *Skutečností je, že dle mých zkušeností dosahuje většina romských dětí při vyšetření standardními metodami výkonů hraničních pro zvládnutí nároků základní školy.*

Průměrný rozdíl mezi skupinami romských a neromských dětí (dětské domovy, delikventi), vypočítaný na základě dostupných dat, je 18 bodů, tj. 72 vers. 90 (Bakalář, v tisku).

Jeden výzkum si zaslouží detailnější rozbor, protože se v něm sledovaly rozdíly mezi romskými a neromskými dětmi, které vyrůstaly ve stejném prostředí. Antalová (1980) zkoumala 75 dětí ve věku 3 až 6 let umístěných v dětském domově. Děti, které byly do ústavu přijaty před dosažením 3. roku života, byly zařazeny do skupiny dlouhodobě vychovávaných v DD, a ty, které byly přijaty až po 3. roce života, byly zařazeny do skupiny krátkodobě vychovávaných v DD. Mezi oběma skupinami byl statisticky významný rozdíl v IQ pouze u neromských dětí – jinými slovy: na výsledky romských dětí nemělo vliv, zdali své nejranější dětství strávily doma, nebo v dětském domově.

Skupina	Neromové	Romové
Celý výběr	84, 8	72, 8
Dlouhodobě v DD	74, 4	71, 7
Krátkodobě v DD	91, 9	72,0

Skutečnost, že neromské děti krátkodobě vychovávané v DD v testu získaly zhruba o 20 bodů více než romské, vysvětluje autorka tak, že přestože obě skupiny dětí pocházejí ze sociálně nekvalitního až patologického prostředí, neromským dětem se věnuje větší péče (např. ze strany příbuzných, ve školce). Tuto hypotézu ovšem nijak nedokládá.

Dále se autorka domnívá, že vzhledem k tomu, že mezi romskými a neromskými dětmi, které byly v DD dlouhodobě, není statisticky významný rozdíl v IQ (71, 7 vers. 74, 4), *v případě romských dětí nepůsobí žádné zvláštní rasové a genetické faktory, které by intelektuální vývoj negativně ovlivňovaly.*

- Tento závěr je možné zpochybnit nejméně čtyřmi námitkami:
- malý vzorek neromských dětí s dlouhodobým pobytem v DD (n = 8), při větším počtu by naměřený rozdíl byl statisticky významný,
 - do adopce se přednostně dostávají dobře prosperující a neromské děti,
 - to, že 8 neromských dětí mělo stejné výsledky jako 30 neromských, neznamená, že mezi populací romských a neromských dětí není rozdíl; daleko pravděpodobnější závěr je, že IQ 72 má proporcionálně daleko větší počet romských než neromských dětí,
 - v raném věku převažují vlivy prostředí, genotypová inteligence se naplno projeví až později.

Hypotézu o nižší inteligenci Romů podporuje i skutečnost, že mají pravděpodobně menší mozky. Bernasovský a Bernasovská (1999, s. 38, 57–59) zkoumali rozsáhlý vzorek romských dětí ve věku 1–5 let a uvádějí, že mají v porovnání s neromskými dětmi na Slovensku menší obvod hlavy. Rozdíl byl, s výjimkou jednorocích chlapců, statisticky významný.⁹

Zkušenosti se vzděláváním dospělých Romů (rekvalifikační kursy) shrnuje Šišková (1998):

Další specifický rys, který je charakteristický pro velkou skupinu Romů, je nízká schopnost generalizace. Pokud jsme říkali obecné teoretické vstupy na počátku každé nové látky, pozornost byla velmi nízká, resp. i když se účastníci snažili, model jako by nepochopili. Až konkrétní jednání je přivedlo k poznání předkládané informace.

Olejár (1972, s. 103) uvádí, že většina odborníků poukazuje na disproporce mezi jejich poměrně dobrou, někdy až vynikající schopností řešit přiměřené, běžné, praktické životní situace – hlavně v souvislosti s dosažením vlastního prospěchu – a mezi abstraktním úsudkem, kde zpravidla selhávají. Velkým problémem je

⁹ Přestože mají romské děti v průměru relativně větší mozek než děti neromské (např. tříleté romské děti dosahují 91,9 % tělesné výšky dětí neromských, ale 94,5 % jejich obvodu hlavy), rozhodujícím faktorem je absolutní velikost mozku. Jensen a Sinha (1993) uvádějí, že odhad korelace mezi velikostí mozku a IQ, *nezávisle na velikosti těla*, je 0,3.

motivovat Romy ke vzdělávání. Klíma (1988) uvádí, že *nemají větší potřebu poznávat cokoli, z čeho není aktuální osobní zisk.*

Je pravděpodobné, že slabé výsledky Romů v inteligenčních testech jejich genotypovou inteligenci podhodnocují. Mimo jiné také proto, že romské děti se často ocitají v extrémně podnětově chudém a zdravotně závadném prostředí. Např. je prokázáno, že kouření a konzumace alkoholu v době těhotenství snižuje inteligenci dítěte (Mackintosh, 2000, s. 122). Jde o to, jakou má co váhu. Ferák a Sršeň (1981) uvádějí, že variance neboli rozptyl genotypu zahrnuje 70–75 % a variance vlivu prostředí tvoří 25–30 %. Na druhou stranu ale není jasné, zdali neromští rodiče, kteří dávají své děti do dětských domovů, a je možné většinu z nich považovat za *r*-selektované, vytvářejí pro své děti výhodnější prostředí (prenatální i postnatální) než Romové. Přesto i mezi těmito dětmi z dětských domovů existují významné rozdíly v inteligenci (a to ještě hraje roli skutečnost, že nejlépe prosperující neromské děti jsou brzy adoptovány, což o romských zdaleka neplatí v takové míře).

Někteří se domnívají, že inteligence Romů je kvalitativně jiná než Neromů, tj. je globálně a prakticky orientovaná. Ale i pokud by tomu tak bylo, v moderní společnosti úspěch a sociální mobilita pozitivně koreluje s výsledky v inteligenčních testech. Pokud v nich Romové dosahují horších výsledků, budou na tom huře i v sociálně-ekonomickém ohledu, a toto jejich postavení bude do velké míry způsobeno tím, že jejich schopnost abstraktního uvažování je, jak se zdá, nižší. Definitivní odpověď na otázku (ovšem s tím, že ideální výzkum neexistuje), jaká je průměrná romská inteligence, mohou dát až ideologicky nepředpojaté výzkumy. Jedním z nich by mohlo být systematické sledování romských dětí adoptovaných do bílých rodin.¹⁰

Důležité je si ale uvědomit, že i kdyby se ukázalo, že průměrná genotypová inteligence Romů je např. 85 IQ (což je podle mého názoru dolní hranice odhadu),¹¹ bylo by nesporné, že jsou dispro-

¹⁰ Při pokusech provést tento druh výzkumů jsem se na většině míst setkal buď s nezájmem a vyhybavým chováním, nebo s otevřenou hostilitou. V každém případě jsem se přesvědčil, že je nesmírně obtížné výzkum podobného druhu provést. Tato problematika si vyžadá samostatný článek, který bude zveřejněn na webových stránkách *Institutu pro výzkum tabuizovaných témat*.

¹¹ Weiss (2000, s. 195) odhaduje IQ Romů na základě analýzy školní úspěšnosti také na 85 bodů.

porčně společensky neúspěšní. Největší překážkou pro uplatnění mnohých Romů je postoj většinové společnosti.

Sociální vědci v ČR

Sociální vědci se politicky nekorektním tématům vyhýbají, event. se k nim odmítají vyjádřit. Domnívám se, že je to jednak z neznalosti problematiky a jednak proto, aby neohrozili svá postavení. Velká část z nich vědčí za své akademické kariéry své politické loajálnosti k předlistopadovému režimu, a jsou tedy „vyselektováni“ na to, aby dávali přednost konformitě před hledáním nepohodlné pravdy.¹²

Třiceti pěti našim sociálním vědcům bylo položeno prostřednictvím e-mailu 7 otázek, týkající se vztahu genetiky a inteligence (Houser, 2002). Na anketu reagovalo pouze 5 respondentů, z nichž jediný připustil, že by genetika mohla hrát jistou vysvětlovací roli v rozdílech mezi bílými Američany a Afroameričany, event. Romy a Neromy: *Genetickým odlišnostem musím připsat jistý význam, ale jen malý.*

Bylo by velmi zajímavé analyzovat v tomto duchu naši odbornou literaturu. V rámci přípravy této knihy jsem prošel většinu toho, co naši sociální vědci o politicky citlivých tématech napsali, ale všechny interpretace byly přísně environmentální. Např. Šolotová v knize *Vzdělávání Romů* (2001, s. 42–43) vyjmenovává *některé hlavní příčiny školní neúspěšnosti romských dětí* – hypotéza o nižším IQ se v nich nevyskytuje. Charakteristické patrně je, že v celé knize se ani jednou nevyskytuje výraz IQ nebo inteligence.

Laubeová (2001) píše o nevhodnosti současných osnov, které připravují romské žáky především na manuální práci a ne na práci intelektuální:

Nabytí těchto schopností u Romů je jen otázkou vhodného pedagogického přístupu, protože žádné vědecké výzkumy nedokazují jejich méněcennost. Právě naopak, v případech schopnosti učit se cizím jazykům jsou Romové talentovanější (výzkumy ukazují, že hudební nadání pozitivně koreluje se schopností učit se cizím jazykům, navíc jsou romské děti častěji bilingvní než české).

¹² Tomuto tématu se věnuji více v připravované knize *Řekls dáblovi (proč) ne?* Předběžné informace může čtenář nalézt na www.ivtt.net

Ať již má Laubeová „méněcenností“ na mysli cokoli (patrně se jedná o mentální schopnosti), bylo by namístě toto tvrzení doložit (podobně jako i tvrzení, že Romové se snáze učí cizím jazykům). Na dotaz, o které výzkumy se konkrétně jedná, mi Laubeová odpověděla:

- a) že vychází z prací S. Goulda, např. *Jak neměřit člověka*,
- b) z několika diplomových prací studentek oboru romistika na FF UK,
- c) v případě schopnosti Romů se lépe učit cizím jazykům se odvolává na názor naší romistky M. Hübschmannové.

Vzhledem k tomu, že Laubeová nejmenovala jediný vědecký výzkum týkající se Romů, nelze tvrzení „žádné vědecké výzkumy“ považovat za jakkoli podložené.¹³

Mezi radikální oponenty výzkumů zabývajících se rozdíly mezi rasami, event. etniky, patří např. Šmausová (1999), mj. uvádí:

- v demokratické společnosti je politicky nekorektní odvolávat na existenci ras,
- nebyla nalezena statisticky významná souvislost mezi velikostí mozku a intelektuálními schopnostmi,
- úkolem sociálních věd musí být snaha vysvětlit, jak je možné, že tak povrchní znak, jako je barva kůže, je spojen s nesmírnými sociálními důsledky
- kriminalita minoritních skupin (např. Romů) si absolutně vzato nezaslouží větší pozornost než kriminalita členů majoritních skupin.

Dalším příkladem by mohlo být, že v odborném časopise našich psychologů, *Československé psychologii*, není v celé jeho historii (s výjimkou dvou příspěvků z roku 1965 a 1984) věnován jediný článek Romům, dokonce se v něm slovo Rom (event. Cikán) vůbec nevyskytuje.

Balabánová (1999) uvádí, že přípravou tzv. *cultural free testů* (tj. testů nezávislých na znalosti té které kultury) pro Romy se v současné době zabývá *nezávislá skupina odborníků pod vedením prof. L. Smékala*. Otevřenou otázkou je, zdali se dá od této skupiny očekávat skutečně nezávislý přístup. Když jsem totiž Smékalovi

¹³ Později, těsně před odevzdáním rukopisu, mi dr. Laubeová zaslala několik zdrojů. Diskuse na toto téma bude pokračovat na www.ivtt.net.

zaslal dotaz, zdali by v případě, že by jeho výzkum ukázal, že Romové mají nižší (biologické) IQ, tento výsledek zveřejnil, event. zdali by bránil svobodu vědce, který by takovýto výsledek publikoval, odepsal: *považuji otázku nebo předpoklad za tak absurdní a odporující všem antropologickým poznatkům, že nemohu odpovědět.*

Environmentální přístup našich sociálních vědců se týká např. i problematiky Afroameričanů. Je zřejmé, že většina z nich nemá přímou zkušenost a přejímá výzkumy svých zahraničních kolegů. Přesto je zajímavé se podívat na to, jak je naše odborná veřejnost informována. Příkladem může být kniha *Lidská agrese a její souvislosti* (Čermák, 1998). Čermák v ní věnuje mezirasové agresi bohužel pouze necelé dvě strany (s. 88–89). Bez ohledu na to, kolik místa je problematice věnováno, měl by text odrážet současný stav vědy. Tyto požadavky však nesplňuje:

- chybí jakákoli zmínka o možných biologických příčinách rozdílů, např. vyšší průměrné hladině testosteronu u Afroameričanů,
- není uvedena disproporční násilná kriminalita Afroameričanů (i když je kontrolováno pro ekonomický status),
- nejsou uvedeny rozdíly v komunikačním stylu bílých a černých, které mohou hrát důležitou roli,
- ani jako hypotéza není uvedeno, že agresivnější chování černých může být způsobeno odlišným evolučním prostředím, ve kterém se rasy vyvíjely, a které selektovalo určité typy chování, potažmo geny pro *r*- a *K*-strategii.
- chybí jakákoli kvantifikace,
- je použita relativně zastaralá literatura (nejmladší zdroj je z roku 1983, jinak 70. léta).

Celá část je napsaná v duchu extrémního environmentalismu, který však má poměrně malou vysvětlovací hodnotu a je v kontrastu s tím, že v jiných částech knihy se autor biologickým předpokladům agresivního chování nevyhýbá.¹⁴

Vzácnou výjimku mezi našimi sociálními vědci představuje Průcha, který nezaújatě referuje např. o Jensenových výzkumech (Průcha, 1997, s. 105–117).

¹⁴ Několikrát jsem Čermáka v souvislosti s jeho názorem na agresivitu Afroameričanů kontaktoval, nikdy jsem však neobdržel konkrétní odpověď.